

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Socialt arbete med barn och ungdomar på flykt

Luka Petrovic & Felicia Malm

Kandidatuppsats (SOPB63)

Antal ord: 15.222

VT23

Handledare: Lars Harrysson

ABSTRACT

Authors: Luka Petrovic & Felicia Malm

Title: Social work with children and youth in flight

Supervisor: Lars Harrysson

Assessor:

The objective of this research was to explore and enhance the comprehension of the methods employed in social work concerning children and youth in flight. Additionally, it investigated the key considerations in social work with children and youth in flight to Sweden, as well as the specific measures implemented in the handling process for this particular demographic. The study delved into various concepts such as mental illness, children and youth in flight, the interplay between social workers and the study's target group, and the integration of New Public Management principles within the realm of social work. These concepts were thoroughly examined, compared, and analyzed throughout the research. The sample for this study comprised social workers who were involved, directly or indirectly, in the care of children and youth in flight. Among them were professionals from organizations such as Swedish social Service, Swedish Migration Agency, Save the Children and school counselor. In order to identify suitable interviewees who could contribute valuable insights and effectively address the research questions, guidance was sought from the social service. Their assistance enabled the researchers to locate individuals who possessed the requisite expertise for the analysis. This investigation employed the qualitative method, specifically chosen to facilitate an in-depth exploration of the process and dynamics within the relationship between social workers and children and young individuals in flight. In order to strengthen and substantiate the study within the field of social work with children and youth in flight, Swedish empirical data was supplemented with empirical material from Ukraine. This is used as a methodological tool to highlight specific characteristics in our problem. The analysis focused on capturing nuanced aspects and understanding the intricate dynamics involved in this context.

Keywords

Children and youth in flight, unaccompanied children and youth, New Public Management, social work, room of agency, PTSD, traumatized children and youth, mental illness.

Tackord

Vi vill passa på att tacka de ukrainska studenterna för deras deltagande och samarbete i vår undersökning. Vi tackar även de fyra yrkesutövarna från socialtjänsten, Migrationsverket, skolan och Rädda Barnen för deras medverkan i intervjuer som professionella experter inom respektive arbete. Avslutningsvis tackar vi vår handledare Lars Harrysson för sina återkopplingar och kommentarer på våra tidigare utkast.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte	7
1.2 Frågeställningar	7
1.3 Centrala termer	7
Posttraumatisk stressyndrom	7
Krigstrauma	8
2. Forskningsläget	8
2.1 Psykisk ohälsa hos barn och ungdomar på flykt	9
2.2 Interaktion och resiliens	11
2.3 Relationers betydelse	13
2.4 New Public Management - en begränsning?	15
3. Teori	18
4. Metod	20
4.1 Att förstå genom andra infallsvinklar	21
4.1.1 Om arbetet, dess fördelning och genomförande	22
4.2 Insamling av empiri	23
4.2.1 Intervjuguide	24
4.2.2 Arbetsfördelning utanför samarbetet med de ukrainska studenterna	24
4.3 Urval och intervjuernas genomförande	25
4.4 Metodens tillförlitlighet	28
4.5 Bearbetning och analys	29
4.6 Forskningsetik	30
5. Analys och resultat	32
5.1 Trauman och stress - om att identifiera och bedöma	32
5.2 Kompetens - som stödstrategi?	34
5.3 Arbetet mot att skapa relationer	36
5.4 Tid och frihet - en viktig men begränsad förutsättning	39
5.5 Psykiatrisk vård - ett behov med utvecklingsmöjligheter	41
6. NPM och möjligheter till insatser	43
7. Slutdiskussion	45
8. Referenser	48
Bilaga 1 Intervjuguide	51
Bilaga 2 Introduktionsbrev	52

1. Inledning

Många barn och ungdomar på flykt i Sverige behöver hjälp och stöd, dessutom lider ett stort antal av psykisk ohälsa på grund av traumatiska erfarenheter. Traumatiska erfarenheter som man upplever i barndomen kan påverka människan på olika sätt. Ett sätt i strävan mot ett friskt och hälsosamt samhälle är välbefinnandet bland befolkningen, särskilt bland barn och ungdomar. Därför kommer vi i detta arbete undersöka socialarbetarens roll och betydelse för barn och ungdomar på flykt vid ankomsten till Sverige. Åsa Backlund et al. (2014, s. 7) presenterar hur internationell forskning om barn och ungdomar på flykt hittills mest fokuserat på frågor om barnets psykiska hälsa. Vidare påpekar författarna att det råder en enighet om att barn och ungdomar på flykt ska betraktas som en riskgrupp, med ett stort antal som lider av psykisk ohälsa. Den psykiska ohälsan kommer som konsekvens av traumatiska erfarenheter i hemlandet samtidigt som de är ensamma utan stöd av sina föräldrar. Dessutom kan situationen, ankomsten till ett annat land, vara traumatisk för barnet. Flera forskare har understrukit att stödet som barn och ungdomar på flykt får vid ankomst kan ge stora effekter och ha en stor betydelse för deras framtida utveckling och hälsa (Ibid). Åsa Backlund, Katarina Thorén och Tommy Lundström (2021) förklarar bland annat socialarbetarnas roll i arbetet med barn och ungdomar på flykt. Författarna lyfter hur det i svenska studier framkommer att arbetet med barn och ungdomar på flykt främst består av samordning och kontroll samt anpassning till andra aktörer. Bristande tillgång till behovsanpassade insatser och problem med samverkan är återkommande teman. Stödet från myndigheter i förhållande till psykisk ohälsa anses vara otillräcklig (Ibid).

Genom att anlägga perspektiv, utifrån New Public Management, i ett sammanhang med psykisk ohälsa kan vårt arbete bidra till en djupare förståelse för utmaningarna och möjligheterna i det sociala arbetet med barn och ungdomar på flykt. Vårt mål är också att ge förståelse och insikter om hur man kan utveckla och förbättra strategier, metoder och insatser för att möta deras behov på ett mer individriktat och effektivt sätt. För att göra det kommer vi fokusera på olika aspekter inom socialt arbete med barn och ungdomar på flykt baserat på socialarbetarens erfarenheter, i samverkan med tidigare forskning och empiri. Därför kommer studien presentera och analysera socialarbetarens arbete med denna målgrupp i teman såsom psykisk ohälsa och identifiering av detta, stödstrategier i arbetet, vikten av kompetens och relationer, förutsättningar samt behov.

Dessutom presenteras möjliga utvecklingsområden. Studien kommer att presentera både empiri från Sverige och Ukraina vilket kommer att användas i analysdelen. Empirin från Sverige och Ukraina används som en metodologisk verktyg för att belysa specifika egenskaper i vårt problem, snarare än att jämföra länder sinsemellan. Ett verktyg för att styrka och fastställa olika resonemang, argument och slutsatser. Analysen fokuserar på att fånga nyanserade aspekter och förstå de komplexa dynamikerna som är involverade i denna kontext. Analysen fokuserar i första hand på att analysera svenskt socialt arbete med barn och ungdomar på flykt, med infallsvinklar från ukrainsk empiri för att komplettera, utöka och problematisera analysen.

I detta arbete används New Public Management (NPM), med främsta utgångspunkt för arbetet i Sverige och inom svensk socialtjänst. NPM är en förvaltningsfilosofi och en modell för offentlig förvaltning som betonar effektivitet, resultatstyrning och en affärsmässig syn på offentlig verksamhet, som en analysram för att belysa hur det sociala arbetet med barn och ungdomar på flykt påverkas av dess principer. Genom att studera insatskedjan från ankomst synliggörs dels arbetet för dessa barns och ungdomars välbefinnande och integration i samhället, dels de förutsättningar under vilka de ges. Barn och ungdomar på flykt är en särskilt sårbar grupp som ofta har upplevt trauma och har en hög risk för att utveckla psykisk ohälsa, inklusive krigstrauma och posttraumatisk stressyndrom (PTSD). I analysen, och kap 6, kommer vi att gå djupare in på de två verksamma delarna inom NPM - granskningsrådet och handlingsutrymme. Studiens analys kommer att ha inslag av NPM och avslutas med en teoretisk reflektion kring vilket inflytande New Public Management har inom socialt arbete för socialarbetare i de processer som barn och ungdomar på flykt möter.

1.1 Syfte

Syftet med detta arbete är att öka förståelsen för socialarbetares uppfattningar, upplevelser och erfarenheter specifikt kring socialt arbete med insatser till förmån för barn och ungdomar på flykt. Detta sker i perspektiv av att studien genom sin analys dels speglar själva insatsernas formering, dels av New Public Management. I syfte att styrka och fastställa studien inom ramen för det sociala arbetet med barn och ungdomar på flykt kommer svenskt empiriskt material att kompletteras med empiriskt material från Ukraina.

1.2 Frågeställningar

- Hur identifierar socialarbetare tecken på psykisk ohälsa och vilka stödstrategier används för barn och ungdomar på flykt?
- På vilket sätt reflekterar socialarbetare över sina organisatoriska förutsättningar i relation till behoven hos barn och ungdomar på flykt?
- Finns det områden inom det nuvarande sociala arbetet med barn och ungdomar på flykt som kan förbättras och utvecklas?

1.3 Centrala termer

Posttraumatisk stressyndrom

Posttraumatiskt stressyndrom, eller PTSD som det förkortas, är en psykisk åkomma som kan utvecklas hos en person som upplevt eller bevittnat en traumatisk händelse. Det kan vara händelser som hotat deras liv eller hälsa och symtom på PTSD kan variera från person till person. Negativa känslor och reaktioner är vanliga och PTSD kan vara mycket påfrestande. Det kan leda till andra problem såsom depression, ångest, missbrukande av olika substanser och självmordstankar. Det är därför viktigt att personer med PTSD får professionell hjälp (1177 Vårdguiden, 2023).

Krigstrauma

Krigstrauma är en term som används för att beskriva de psykologiska effekterna som kan uppstå hos personer som upplevt krig, konflikter eller andra typer av våldsamheter. Krigstrauma kan vara en följd av direkta krigsupplevelser såsom våld, förlust av familj och vänner, fysisk skada och tortyr. Krigstrauma kan orsaka en rad olika symtom såsom sömnsvårigheter, ångest och depression, återblickar, aggressivitet och irritabilitet (Västra Götalandsregionen, 2022). Personer som lider av krigstrauma kan också uppleva svårigheter med att anpassa sig i vardagen. Krigstrauma skiljer sig från PTSD och trauma, framförallt omfattningen av de traumatiska händelserna. Personer som upplevt krig och konflikter kan ha utsatts för mer omfattande och upprepade traumatiska händelser än en person som upplevt vanliga trauman. Exempel på vad som anses vara vanliga trauman är till exempel bilolyckor eller överfall (1177 Vårdguiden, 2023).

2. Forskningsläget

I följande avsnitt kommer tidigare forskning och studier inom vårt ämne att presenteras. Vilket ger en grundlig översikt över relevant kunskap och litteratur inom socialt arbete med barn och ungdomar på flykt. Den tidigare forskningen har sökts och hämtats från LUBsearch, Google Scholar och myndighets- och organisationssidor på internet. Där har vi sökt utifrån våra nyckelord, för att hålla oss inom vårt område och avgränsa oss. Nyckelord såsom children and youth in flight, unaccompanied children and youth, New Public Management, social work, room of agency, PTSD, traumatized children and youth, mental illness. Varje forskningsavsnitt avslutas med en kort sammanfattning. Vårt att tillägga är att vi är medvetna om att den angivna doktorsavhandlingen av Lauri (2016), underrubrik 4.4, har ett kritiskt förhållningssätt gentemot New Public Management och att vi tar det på allvar. Vi förhåller oss till det som framförs i doktorsavhandlingen genom att noggrant granska och reflektera över de synpunkter och argument som presenteras i avhandlingen.

2.1 Psykisk ohälsa hos barn och ungdomar på flykt

Jägerskog et al. (2017, s. 3) skriver i rapporten, *Barn som flytt - en riskgrupp för psykisk ohälsa*, att personer som flytt och söker skydd i Sverige oftast befinner sig i en svår situation. Författarna påpekar att forskning visar att ett stort antal av de barnen och ungdomarna som flytt har upplevt traumatiska händelser, innan, under och efter flykten från hemlandet. Traumatiska händelser såsom exempelvis förföljelser, olika former av våld, förlust av anhöriga med mera. Det framkommer att barn och ungdomar på flykt är särskilt utsatta för att erfara traumatiska händelser eftersom de själva flyr och ensamt. Författarna förklarar att kulturella- och boendeförändringar och risk för diskriminering i det nya landet är andra faktorer som kan upplevas som ännu en belastning för barn och ungdomar på flykt, likaså när det kommer till asylprocessen. Många barn och ungdomar på flykt upplever det som påfrestande på grund av de långa väntetiderna på besked om uppehållstillstånd som leder till osäkerhet. I en ny svensk studie med barn och ungdomar på flykt som rekryterats från primärvården i Uppsala visade det sig att närmare 80% lider av posttraumatiskt stressyndrom (Jägerskog et al. 2017, s. 4). Vidare presenterar Magnus Jägerskog et al. (2017, s. 14) hur svenska studier har undersökt kontakten mellan barn och ungdomar på flykt och psykiatrisk vård. Magnus Jägerskog et al. påpekar att en av studierna visade att barn och ungdomar på flykt i åldersgruppen mellan 12-17 år var överrepresenterade i den slutna psykiatriska vården i Malmö, jämfört med barn och ungdomar som inte var på flykt. Det framkommer i studien att flera barn och ungdomar på flykt fått både frivillig vård och tvångsvård. Enligt Magnus Jägerskog et al. kan anledningen till överrepresentation av barn och ungdomar på flykt som söker psykiatrisk vård vara alla traumatiska upplevelser och händelser som lett till psykisk ohälsa såsom självskaðebeteende, suicidala beteenden och stressrelaterade problem. Brist på tillgänglig öppenvård som är anpassad efter deras individuella behov, nämns också som en faktor (Ibid.).

I en rapport från Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2018, s. 24), *Stöd till ensamkommande barn och unga*, har det visats i forskning att redan vid ankomsten till det nya landet är det en hög risk av posttraumatiskt stressyndrom (PTSD), ångest och depression bland dessa barn. Det framförs i studien att ensamkommande barn och ungdomar på flykt har ett stort behov av stödinsatser för att kunna hantera sina svårigheter. I en jämförande studie mellan ensamkommande barn och ungdomar på flykt, barn i familjer på flykt och jämnåriga födda i

ankomstlandet framkom det att de ensamkommande barnen och ungdomarna hade betydligt högre nivåer av traumatiska stressreaktioner och internaliserade symtom (ångest och depression) jämfört med de andra grupperna. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2018, s. 24) forskningsresultat pekar på vikten av att ge speciellt stöd och hjälp till barn och ungdomar på flykt som lider av psykisk ohälsa. I rapporten beskrivs det hur nödvändigt det är att tillhandahålla lämpliga resurser och tjänster för att möta deras specifika behov och hjälpa dem att hantera traumatiska upplevelser och psykiska utmaningar. Det är också viktigt att arbeta med att öka medvetenheten och förståelsen i samhället kring de svårigheter och behov som barn och ungdomar på flykt möter, i hopp om att skapa en trygg och säker miljö. I SBU:s forskningsöversikt framkommer vidare att många barn och ungdomar på flykt har upplevt och har erfarenhet av traumatiska händelser som kan ha en betydande påverkan på psykiska hälsan hos dem. Detta kan vara upplevelser som inkluderar konflikter, krig, separation från familjen, förföljelse och andra svåra situationer. Det är viktigt att känna till att sådana upplevelser och händelser kan ha långvariga konsekvenser för deras psykiska hälsa och övergripande välbefinnande. Resultaten från studien visar på behovet av att ha och kunna erbjuda lämplig vård och stöd som är inriktat på traumahantering för barn och ungdomar på flykt. Det är viktigt att ha en helhetsbild av deras livssituation och skapa både stöttande och trygga miljöer där de kan bearbeta sina trauman. Det kräver en tvärvetenskaplig och kulturellt medveten strategi för att möta deras individuella behov (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering 2018, s. 24).

I Socialstyrelsens handbok för barn och ungdomar på flykt presenteras att alla barn och ungdomar genom socialtjänsten ska erbjudas det individuella stöd de behöver. Asylsökande barn är i behov av socialtjänstens insatser och handläggningen av ärenden avseende asylsökande påverkas av asylprocessen (Socialstyrelsen 2020). Tidigare statistik från Migrationsverket (2019) visar att antalet migrerande barn och ungdomar som tagits emot i kommuner varit varierande under senare år. 2012 sökte 3578 migrerande barn och ungdomar asyl i Sverige. Siffran kan jämföras med 2015 då 35 369 migrerande barn och ungdomar sökte asyl. Efter 2015 minskade antalet asylsökande barn och ungdomar igen. 2019 var det 902 migrerande barn och ungdomar som sökte asyl (Migrationsverket 2019). Barn och ungdomar på flykt beskrivs i en rapport från Socialstyrelsen (2020) vara i större behov av insatser från olika och fler aktörer än andra barn.

Socialnämnden beskrivs bära ett övergripande ansvar över unga migranter men andra myndigheter, till exempel Migrationsverket, har också en betydande roll i de fall socialtjänsten handlägger (Socialstyrelsen 2020).

Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar denna forskning att barn och ungdomar på flykt som flyr till Sverige befinner sig i en svår situation och har en hög risk för psykisk ohälsa. De bär ofta upplevelser som kan leda till PTSD, krigstrauman och andra psykiska problem. Studier visar att barn och ungdomar på flykt är överrepresenterade i den slutna psykiatriska vården. Brist på tillgänglig öppenvård för denna grupp och långa väntetider för uppehållstillstånd förstärker påfrestningar och osäkerhet. Socialtjänsten har en central och viktig roll i att erbjuda individuellt stöd till barn och ungdomar på flykt, men det krävs samarbete med andra aktörer för att tillgodose deras behov.

2.2 Interaktion och resiliens

I den vetenskapliga artikeln, *Ensamkommande barn på flykt - berättelser om flyktingskap, interaktion och resiliens*, skriven av Farhad Jahanmahan och Nihad Bunar (2018) presenterar författarna hur barn förstår sina interaktioner med två statliga myndigheter under asylprocessen, baserat på femton intervjuer med ensamkommande minderåriga på flykt från Afghanistan. Författarna skriver att socialtjänsten och legala vårdnadshavare är bland de viktigaste för barns vardagsliv, mottagande och välfärd. År 2015 tog Sverige emot 35 369 ensamkommande barn och ungdomar på flykt vilket var det största mottagandet i Europeiska Unionen. Skyddande kontexter är Jahanmahars och Bunars samlingsnamn för statliga myndigheter såsom socialtjänsten, Migrationsverket och skolan etc, utgör en del av det omgivande institutionella nätverket för barnen tills de har fyllt 18 år. Dessa nätverk, menar författarna, har formellt skyddande och utvecklande uppdrag. Jahanmahan och Bunar förklarar att forskare har visat att ensamkommande barn och ungdomar på flykt utvecklar en resiliens som är en motståndskraft som byggs på strategier för att klara av påfrestningar under flykten och flyktlandet.

Majumder et al. (2015) visar att barn och ungdomar som är flyktingar eller asylsökande uppvisar psykiska hälsoproblem. Problemen kan bero på deras personliga erfarenheter och upplevelser,

oro för sina familjers situation och oron över sin migrationsstatus. Personliga erfarenheter handlar ofta om fientlig omgivning i ursprungslandet (Ibid.). En av respondenterna i studien uttryckte följande:

"Jag såg många problem när jag var i Afghanistan, så från tio års ålder har jag sett människor dö framför mig. Jag har sett människor döda varandra framför mig (...) döda kroppar framför mig". (Majumder et al. 2015).

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2018, s. 43) använder Majumder et al. (2015) studie i rapporten. De förklarar att dessa beskrivningar ger oss bättre förståelse för de våldsamheter och traumatiska händelser som barn och ungdomar upplevt eller bevittnat i sina ursprungsländer, och/eller under flykten till ankomstlandet. Vidare är det tydligt att sådant kan ha en stor påverkan på barns och ungdomars psykiska hälsa och välbefinnande (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering 2018, s. 43).

Juhanmahars och Bunars (2018) förklarar att resiliens kan utmana maktbalansen med de skyddande kontexterna. Olika erfarenheter av stress och vändpunkter eller processer hos individer är viktiga faktorer för att kunna förstå hur de handskas med nya traumatiska upplevelser eller anpassning till det nya landet, i fallet med barn och ungdomar på flykt. Författarna åskådliggör med intervjuerna barnens traumatiska händelser under uppväxten i hemlandet och under flykten till det nya landet. Samtidigt som det i intervjuerna beskrivs hur den inledande tiden i Sverige präglades av väntan på uppehållstillstånd och att det bildade stress, oro och ängslan. Jahanmar och Bunar lyfter hur svenska medier år 2017 alltmer lyfte rapporter om självmord och självmordsförsök bland ensamkommande barn och ungdomar på flykt. Författarna skriver att risken är kopplad till asylsökande utfall, rädsla för utvisning. I artikelns intervjuer framkommer det att uppehållstillstånd inte enbart handlar om förändringar i barnets liv utan förväntningar sedan tidigare om att de kommer att kunna bistå ekonomiskt familjen i hemlandet eller återförenas i Sverige. Jahanmahar och Bunar hävdar att socialtjänsten har det största ansvaret för asylsökande barn och ungdomar på flykt.

Sammanfattning

Det framkommer att socialtjänsten och legala vårdnadshavare spelar en stor och avgörande roll i vardagslivet för barn och ungdomar på flykt som söker asyl i Sverige. De institutionella skyddande kontexterna har både ett skyddande och utvecklande uppdrag, men att upplevelsen hos barn varierar. Barn och ungdomar på flykts upplevelser och erfarenheter påverkar deras psykiska hälsa. Det visar sig att resiliens, som motståndskraft mot svårigheter och påfrestningar, är något som utvecklas hos barn och ungdomar på flykt.

2.3 Relationers betydelse

Marcus Herz och Philip Lalander (2019) undersöker i sin vetenskapliga artikel, *An abstract and nameless, but powerful, bystander – ‘unaccompanied children’ talking about their social workers in Sweden*, om hur ensamkommande barn som flytt till Sverige upplever socialarbetare i deras vardagliga liv. I artikeln analyserar de barnens syn och erfarenhet av socialarbetare och relationen till dem. Herz och Lalander skriver att de ensamkommande barnen upplever att socialarbetare tenderar att bli som en åskådare med makt i deras liv. Vidare förklarar Herz och Lalander att de ensamkommande barnen upplever att socialarbetare från myndigheter inte har haft någon aktiv roll i deras vardagliga liv utan dyker upp när hen fattat ett nytt beslut som påverkar de ensamkommande barnens liv. Författarna skriver att i Sverige betraktas alla personer under 18 år som anländer utan sina föräldrar eller vårdnadshavare som ensamkommande barn på och alla bedömningar och beslut som berör dem ska utgå från barnets bästa i enlighet med barnkonventionen. Ansvar för mottagandet av ensamkommande barn på flykt ligger under kommunens ansvar, både under och efter asylprocessen och alla barn får en utsedd vårdnadshavare. Trots detta är det många av de beslut som fattas, såsom boende, ekonomiskt stöd och psykosocialt stöd, som tas utifrån en oberoende socialarbetare som inte har insyn i barnets liv och vet till fullo vad barnet skulle behöva (Ibid.).

Artikeln belyser att det krävs att barn och ungdomar på flykt och socialarbetaren har en långt mer etablerad kontakt än endast något möte, för att ett ömsesidigt förtroende ska byggas upp som är högst nödvändigt vid beslutsfattande gällande ensamkommande barn som flytt till Sverige och deras framtidsutsikter (Herz & Lalander 2019). Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2018, s. 102-103) förklarar att relationer till både jämnåriga och vuxna är viktigt för

ensamkommande barn och ungdomar på flykt, speciellt med tanke på förekomsten av traumatiska upplevelser och psykisk ohälsa. Vidare beskrivs flykten som en förlust av identitet och sociala nätverk vilket förstärks för barn och ungdomar utan deras föräldrars närvaro. Det finns hjälp och stöd för att skapa nya sociala nätverk och relationer men det krävs engagerat stöd och vägledning från vuxna i det nya samhället. Därför är det viktigt att ha tillgängliga relationer i mottagarlandet. Att bemötas med en positiv inställning, flexibilitet och öppenhet utan fördomar och förutfattade föreställningar, skapar goda förutsättningar för goda relationer. God kommunikation kan också bidra till att förebygga konflikter och/eller lösa konflikter samt undvika missförstånd (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering 2018, s. 102-103).

Herz och Lalander (2019) återkommer genomgående i texten till att socialarbetare är påverkade av den växande byråkratin och reform som socialpolitiken genomgått och genomgår och trots detta anses de grundläggande verktyget för förändring vara närvarande och tillgänglig för sin klient. Socialarbetare har idag mindre tid att träffa sina klienter, delvis på grund av den tiden det krävs för att dokumentera. Tidigare kartläggningar av socialt arbete med ensamkommande barn på flykt tycks bekräfta att socialtjänsten brister i sina skyldigheter gentemot dessa barn och att relationen till dem byggs delvis på misstro för dem. Socialpolitiken upplevs ha gått från en hjälpande hand till fullständig kontroll. Bland annat var den enda gången socialsekreterarna träffade barnen i dennes kartläggning på fältet när barnen behövde ekonomiskt bistånd eller liknande och de besökte aldrig dem i deras hem. Författarna kritiserar mottagningssystemet som de menar kännetecknas av utbytbarhet, vilket skapar svårigheter för ensamkommande barn på flykt att skapa och upprätthålla relationer med socialarbetare och andra tjänstemän eftersom att de ramar in ensamkommande barn och placerar dem i fack, istället för att motivera deras tillvägagångssätt och insatser (Herz & Lalander, 2019).

Juhanmahars och Bunar (2018) skriver att forskning visar att det är viktigt för ensamkommande flyktingbarn att ha tillitsfulla relationer med vuxna som de kommer i kontakt med. Författarna skriver att ensamkommande barn och ungdomar som har flytt till Sverige och som är positiva är det på grund av att deras utsatthet erkänns och de institutionella resurserna används på ett stödjande sätt för dem. Barn som har negativa upplevelser från socialtjänsten har det bland annat på grund av att de känner sig ignorerade och förminskade med en stor besvikelse. Dessutom har

barnen negativa upplevelser när de möter vuxna som ska hjälpa dem och som lyssnar artigt, ställer frågor och lovar att se vad som kan förändras men i själva verket gör inte några förbättringar. Tillitsfulla relationer som börjat byggas upp men som snabbt raderas fördjupar de ensamkommandes barns sårbarhet och utsatthet (Juhanmahars & Bunar, 2018).

Sammanfattning

Barn och ungdomar på flykt till Sverige upplever och har erfarenheter av att socialarbetare ofta har en roll som en maktfull åskådare i deras liv. Socialarbetare dyker endast upp när beslut ska fattas som påverkar direkt barnen och ungdomarnas liv, det vill säga socialarbetare har ingen aktiv roll. Dessutom visas det att oberoende socialarbetare utan riktig insyn på de barn och ungdomar på flykt och liv tar viktiga beslut. I detta sociala arbete krävs det god och etablerad kontakt mellan socialarbetare och barn och ungdomar på flykt för bra beslut samt ömsesidigt förtroende. Engagerad vägledning och stöd från vuxna i det nya samhället hjälper barn och ungdomar på flykt att skapa nya relationer och utveckla sociala nätverk, vilket är viktigt med tanke på deras traumatiska upplevelser och psykiska ohälsa. Nya reformer inom svensk socialpolitik och ökad byråkrati påverkar socialarbetarens möjlighet till att tillgodose behov på bästa sätt. Slutligen läggs det en stor vikt på betydelsen av att skapa förtroendefulla relationer, mer engagemang och närvaro mellan socialarbetare och barn och ungdomar på flykt.

2.4 New Public Management - en begränsning?

Marcus Lauri skriver i sin doktorsavhandling, *Narratives of governing: rationalization, responsibility and resistance in social work* (2016), om hur det svenska välfärdssystemet under senare år har genomgått en förändring i både organisering och styrning samt räckvidd. Socialt arbete är en central del av det svenska välfärdssystemet och påverkan på det blir därför ofrånkomlig. I Lauris doktorsavhandling genomförs en studie där det konstateras att socialarbetare är både medvetna och påverkade av den omfattande förändringen och menar att den uttrycks både i ideal som kringgärdar arbetet, men också i ett dominerande arbetssätt. Lauri förklarar om socialarbetarens och klientens relation som efter reformen blivit mer ytlig, bland annat som en följd av den numera omfattande dokumentationskraven. Tiden som egentligen krävs för att ge den bästa möjliga hjälpen räcker inte längre till, och kraven för att kunna söka hjälp har blivit hårdare. Besluten som tas generaliseras utifrån en slags standardisering och det är

svårt att uppnå unika insatser. En annan förändring är ett förändrat ledarskap och införandet av nya organisationsmodeller som medfört förväntningar på socialarbetare. De förväntas bland annat att socialarbetare inte ska uttrycka sitt missnöje och alltid upprätthålla god stämning på arbetsplatsen, samtidigt som de genom uttalade krav ska lägga så lite tid som möjligt på sina klienter. Detta genom bland annat att upprätthålla korta behandlingstider, olika alternativ inom öppenvården och vad som Lauri beskriver som "orimligt hårda krav för att få ekonomiskt bistånd". Detta genomförs och motiveras av flera olika idéer och uppsatta mål som inkluderar allt från en konstant medvetenhet om budgeten, till klientens välmående i fokus, till hänsyn och förståelse för att klienter inte mår bra av längre institutionsvistelser (Lauri 2016).

Lauri (2016) presenterar studiens huvudresultat som att den nya reformen, omorganiseringen och det nya styret inom socialt arbete skapar klyftor och bidrar till socialarbetares ligkiltighet. Han menar att det är flera olika ideal som skapar dessa klyftor och ligkiltighet men tillsammans bidrar de gemensamt till att knyta allt mindre band till sina klienter. Förutsättningarna för att skapa en god och djup relation mellan socialarbetare och dennes klienter blir numera svårare. Reformen innebär en rad olika saker, bland annat om följande fyra punkter som Lauri presenterar:

1. Socialarbetare ska arbeta utifrån evidensbaserad praktik. Detta innebär arbete utifrån strukturerade och bestämda metoder och förhållningssätt som genom olika utvärderingar och undersökningar visat sig ha god effekt och som skapar struktur.
2. Socialarbetare ska arbeta utifrån rationella tankar och grunder och värdera objektivitet i sitt arbete, för att kunna upprätthålla sin egen förmåga att koppla bort känslorna från sitt arbete.
3. Socialarbetare har höga krav på sig gällande omfattande dokumentation vilket påverkar möjligheten till att avsätta tid för klienter.
4. Socialarbetare förväntas enligt standardiserade mallar och bedömningar kunna bedöma klienters behov.

Kontentan enligt Lauri är att socialtjänsten stramat åt sina resurstillgångar. Att det skapats en distans mellan socialarbetarens arbete med klienter där människors nöd betraktas som ett resultat av dåliga individuella val. Det är en konsekvens av den reform om organisering och styrning som blivit inom socialpolitiken och när det istället skulle utgöra ett "vi" i relationen mellan

socialarbetaren och klienten råder istället avhumaniserade reformer och ideal (Lauri, 2016). Varje ensamkommande barn på flykt, liksom alla individer, är olika och kräver individuella mätningar på vilka insatser de skulle behöva. I den NPM-präglade organiseringen av socialtjänsten är vissa av dessa svåra att uppnå eftersom att unika inslag ofta får ge vika för mer generella och direkt mätbara insatser, som Lauri (2016) förklarar.

Åsa Backlund (2014, s. 76) framhåller att socialsekreterare ger uttryck för att de uppfattar ekonomin som mycket styrande i deras arbete med barn och ungdomar på flykt. Backlund skriver att det framkommer att socialsekreterarna har uppfattningen att så länge gruppen inte kostar kommunen så upplevs förutsättningarna som relativt generösa, detta när medel kan sökas från Migrationsverket. Däremot blir det dock svårt för socialsekreterarna att få igenom insatser som kostar när barn och ungdomar inte kategoriseras som "ensamkommande", om de fyllt 18 år eller återförenas med familjemedlemmar. Tid är en resurs som diskuteras utifrån möjligheten till individuell anpassning. Backlund (2014, s. 77) förklarar att begränsade tidsmässiga resurser i arbetet leder, enligt socialsekreterare, till begränsningar i möjligheten till att använda relationen till de ensamkommande barnen och ungdomarna på flykt i arbetet. När de inte har tid att träffa barn och ungdomar på flykt så blir det svårt att skapa tillitsfulla relationer.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar detta att reformer inom svensk socialpolitik har haft en negativ inverkan på socialarbetarens handlingsutrymme vid skapande och utveckling av relation med barn och ungdomar på flykt, dessutom har det lett till ökad standardisering av insatser och ökade dokumentationskrav och till begränsning av resurser både ekonomiskt och som tidsbrist. Dessa reformer och förändringar i välfärdssystemet har bidragit till en känsla av avstånd i det sociala arbetet mellan socialarbetare och barn och ungdomar på flykt.

3. Teori

Vår undersökning anlägger ett teoretiskt perspektiv som vilar i begrepp från reformrörelsen, New Public Management (NPM), nämligen granskningsamhället och handlingsutrymme. De valda begreppen belyser det sociala arbetets sätt att fungera. Genom att anlägga NPM möjliggörs en djupare inblick av dess påverkan i socialarbetares arbete med den valda målgruppen. Målet är att genom den insamlade empirin bilda och öka förståelsen för de bredare mekanismer som styr det sociala arbetet på en organisatorisk nivå. För det sociala arbetet kan mötet mellan ingående granskning och ifrågasatt professionellt handlingsutrymme innebära förutsättningar som gör det svårt för yrkesverksamma att utföra insatser av hög kvalitet för dem till vilka de riktas, speciellt om mötet inte på ett tydligt sätt förmedlar hur sådan kvalitet ska uppnås i de insatser som förväntas göras.

Tommy Lundström och Sune Sunesson (2016, s. 306) skriver att under de senaste trettio åren har det sociala arbetet och socialtjänsten påverkats av två viktiga organisatoriska trender, NPM å ena sidan och granskningsamhället å den andra. NPM innebär att styrningsformer från den privata sektorn införts till den offentliga sektorn medan granskningsamhället innebär en ökad övervakning och kontroll av den offentliga verksamheten. NPM är en förvaltningsfilosofi och reformrörelse som syftar till att tillämpa affärsliknande metoder och principer inom den offentliga sektorn. NPM fokuserar på att tillämpa principer och tekniker från den privata sektorn med fokus på bland annat produktivitet och effektivitet. Syftet är att öka effektiviteten, kvaliteten och transparensen i den offentliga sektorn genom att införa incitament och konkurrens (Nationalencyklopedin, u.å). Lundström och Sunesson (2016) beskriver att NPM började utvecklas under 1980-talet. En av de förändringar som tillkom under utvecklingen var att budget- och personalansvar flyttades längre ner i organisationer. Detta gav mellancheferna inom det sociala arbete mer befogenheter och professionell makt. Författarna nämner fortsättningsvis att det ökade budgetansvaret kan leda till konflikter med professionella etiska principer. Administration och den ökade tid som läggs på detta kan medföra att avståndet mellan socialarbetare och klienter ökar. Vidare skriver Lundström och Sunesson (2016) att granskningsamhället, en gren av NPM, beskriver en samhällsutveckling där allt fler organisationer och samhällsinstitutioner underkastats olika former av granskning och bedömning

av effektivitet och kvalitet, vilken kan inkludera utvärderingar, kvalitetssäkringar, revisioner, tillsyn, certifieringar och andra liknande processer.

Att vara socialarbetare, i yrkesrollen, innebär att man är begränsad till att utföra vissa handlingar inom ramen för sin tjänst, vilket därmed påvisar dennes handlingsutrymme, det vill säga handlingsutrymmet definieras av inramningen. Socialarbetare arbetar ständigt med bland annat kommunikation, bedömningar och samarbets- och förändringsprocesser, samt med att stärka och hjälpa människor (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 15). Författarna skriver att socialarbetare är representanter för en organisation som kan vara antingen ideell, privat eller offentlig. Oavsett vilken av dem innebär det att socialarbetaren är i direkt möte med klienten och på så sätt representerar organisationen. De gör det på uppdrag av organisationen utifrån ett socialpolitiskt uppdrag men det är upp till socialarbetaren att forma sin roll i förhållande till klienten. Rollen innehåller ett dilemma som benämns som handlingsutrymme. Handlingsutrymmet är begränsat genom organisationen och dess regler och skapar därför begränsningar för socialarbetaren i dennes yrkesutövning (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 16). Vidare skriver författarna (2008, s. 16-17) att moraliska och normativa aspekter också präglar socialarbetarnas uppdrag. De förklarar att socialarbetarens roll är att se till individens behov i relation till organisationens uppdrag. Det handlar om att skapa en balansgång som upplevs som riktig och rätt för alla inblandade parter. I arbetet använder socialarbetaren sin kunskap tillsammans med de resurser denna har tillgängliga i organisationen. Det innebär att handlingsutrymmet formas av organisationen men tolkas av den enskilde socialarbetaren. Författarna framhåller att handlingsutrymmet påverkas av andra faktorer såsom professionella tolkningar, traditioner och individuella faktorer hos den enskilde. Socialarbetaren har en betydande grad av autonomi i sitt arbete samtidigt som arbetet är reglerat utifrån lagar, regler och förordningar. Socialarbetarens frihet och ansvar ligger i hur medarbetaren väljer att hantera och använda det utrymme som de tilldelats (Ibid.).

Enligt Peter Dellgran (2016, s. 267) har det varit mycket fokus på hur förutsättningar i organisationer har minskat möjligheterna för professionella att använda sina kunskaper på det sätt som de önskar. Vidare handlar det om ett mer begränsat inflytande för socionomer i verksamheten samt minskad kontroll av den egna yrkesutövningen, handlingsutrymmet krymper.

Dellgran förklarar att detta kommer som en konsekvens av införandet av nya styrnings- och kontrollformer inom den offentliga sektorn från 1980-talet, NPM (Dellgran 2016, s. 267). Dellgran menar att införlivandet av NPM kan ses som en förändring som speglar ett bristande förtroende för professioner och den offentliga sektorn från socialpolitiken. Följden har blivit att makten har skjutits från de professionella grupperna till politiker och förvaltningsledningar. Det innebär att mål sätts i förgrunden och styrningen läggs hos organisationsledningen med befogenhet att formulera till exempel kvalitetskriterier och målsättningar utan att involvera de professionella. Maktförskjutningen har lett till ökad efterkontroll på arbete som utförs i form av dokumentation och resultatrapportering. Dellgran menar att denna utveckling har resulterat i en ökad spänning mellan yrkesmässig och organisatorisk professionalitet (Ibid).

4. Metod

Denna undersökning vilar i kvalitativ metod. Enligt Alan Bryman (2018, s. 601) är kvalitativ metod bra att använda när man vill undersöka och förstå verkligheten och få en bredare beskrivning av hur målgruppen tolkar sin verklighet. Arbetet med insamling av empiri och analys har dels inneburit användning av semistrukturerade intervjuer, dels ett samarbete med ukrainska studenter i en jämförande ansats.

Genom att argument och diskussion ges möjlighet till bättre förståelse av det specifika i det fenomen man undersöker. All forskning vilar i olika former av argument och diskussioner kring data, utsagor, skeenden, bakgrundsvariabler osv. I vårt fall ställde vi oss frågan om hur socialt arbete med barn och ungdomar på flykt kan se ut och förbättras. Erfarenheter i Sverige bygger dels på arbete med människor som kommit från konfliktområden, t.ex. från kriget på Balkan, i Irak, Syrien, Somalia och nu Ukraina, dels från professionella inom olika discipliner som åker ut till konfliktområden för att bistå på plats. I vårt fall fick vi möjlighet att samarbeta med studenter som läser psykologi och socialt arbete vid Zhytomyr Polytechnic State University i västra Ukraina och på så sätt en inblick i ett likvärdigt arbete på plats och i realtid. Universitetet har nyligen fått ett specialuppdrag att bygga upp en avdelning för att ta emot barn och ungdomar på flykt och samordna behandlingsinsatser. Fram tills nu har de istället arbetat med detta på frivillig basis och ställt sina specialkompetenser till förfogande. Samarbetet mellan oss och ukrainska

studenter från Zhytomyr Polytechnic State University innebar en god möjlighet att fördjupa förståelsen för socialt arbete med barn och ungdomar som påverkats av flykt, krig eller andra svåra händelser utifrån respektive länder. Med hjälp av samarbetet, där vi delat data och material, kunskap och erfarenheter, kan vi dessutom få en tydligare förståelse för de framgångar och utmaningar som finns i det sociala arbetet med barn och ungdomar på flykt. Hur vi mer ingående arbetat i samarbetet diskuteras nedan, dels val av metod, dels frågan om insamling av data och användbarhet. Den data som vi gemensamt samlat in och analyserat har hjälpt oss att bättre förstå såväl insatser som de processer och regleringar som ligger bakom.

4.1 Att förstå genom andra infallsvinklar

Bryman (2018, s. 102) beskriver att jämförande design bygger på att det finns minst två fall och att man vanligtvis samlar in data från respektive fall. I vårt fall insamling av empiriskt material från Sverige och Ukraina inom samma arbetsområde. Vidare presenterar Bryman en definition av tvärkulturell forskning:

... individer eller grupper [som] ska studera specifika frågor eller företeelser i två eller fler länder med den uttalade avsikten att jämföra hur dessa företeelser kommer till uttryck i olika sociokulturella miljöer (institutioner, seder, traditioner, värderingssystem, livsstilar, språk och tankemönster) med hjälp av samma undersökningsinstrument i syfte att antingen genomföra en sekundäranalys av nationella data eller utföra en ny insamling av empiriska data. (Bryman 2018, s. 102)

I samarbetet har det samlats in data och material, såsom empiri och tidigare forskning, inom vårt område, där vi sedan har identifierat likheter och skillnader i det sociala arbetet i våra respektive länder. Som Bryman (2018, s. 104) skriver, "Målet kan vara att förklara likheter och skillnader eller få en ökad medvetenhet om och en djupare förståelse av den sociala verklighet som de olika nationella kontexterna står för". Bland annat har det varit av stort intresse att analysera de strategier och verktyg som det sociala arbetet använder och erbjuder för att hjälpa och stötta barn och ungdomar på flykt, med olika former av psykisk ohälsa. Vidare erbjöd samarbetet möjligheten att undersöka specifika utmaningar som respektive länder står inför inom socialt

arbete med respektive målgrupp av traumatiserade barn och ungdomar. Dessutom fördes diskussioner gällande resursrelaterade eller strukturella påfrestningar som kan påverka tillgången till god hjälp och bra stöd.

Vår undersökning är inte en uttalat länderjämförande studie, en studie vars huvudsakliga metod är jämförelse mellan två nationella fall. Det ska istället ses som ett metodologiskt verktyg i synliggörandet av speciella egenskaper i vårt problem. Till exempel att i analysen få belyst att sättet man närmar sig ett fenomen i praktiken blir möjligt att bättre se i speglingen av ett annat, likt eller olik. Arbetssättet har styrkor och svagheter, det diskuteras längre fram.

4.1.1 Om arbetet, dess fördelning och genomförande

Bryman (2018, s. 103) skriver om modeller av jämförande (tvärkulturell) forskning. I vår undersökning hade vi våra respektive handledare, från Sverige och Ukraina, som styrgrupp eller formella ledare medan vi studenter, från Sverige och Ukraina, genomförde respektive empiriska insamlingar och analyser, ofta på egen hand. Bryman (2018, s. 103) skriver om just denna metod där han förklarar att forskarlaget där det deltar individer från olika länder rekryterar en formell ledare eller styrgrupp som samordnar forskningen. Varje forskare eller forskarlag har ansvar för att genomföra undersökningen i sitt land. Det samordnas så att man kan säkerställa jämförbarheten angående undersökningsmål, surveyfrågor och hur man specifikt samlar in sin empiri (Ibid.). Intervjuer och annan information har översatts till engelska för att kunna delas mellan oss som deltar i analysen. Det finns risker med översättningar, men eftersom vi har gått igenom datan tillsammans har vi gett oss själva möjligheten att utveckla och förtydliga saker som var oklara. I samarbetet har deltagarna i studentgruppen tillsammans kommit överens om vad som ska undersökas. Samtidigt har studentgruppen samarbetat i sökningen av tidigare forskning, vilka professioner, yrkesutövare, som ska intervjuas inom socialt arbete, vilka frågor vi ska utgå ifrån i de semistrukturerade intervjuerna. Dessutom har studentgruppen haft gemensamma möten där vi har kommit fram till teman och kodningar i empirin som sedan har analyserats och diskuterats. Med andra ord har studentgruppen samarbetat och haft kontakt regelbundet, studentgruppen har däremot skrivit från varandra skilda rapporter. I Sverige i form av ett examensarbete, i Ukraina i form av en artikel. Fokus är då på respektive hemland.

4.2 Insamling av empiri

Semistrukturerade intervjuer användes eftersom de ger fördjupad data som bidrar till analysen av arbetets frågeställningar. Vi gavs möjligheten att ställa följdfrågor om hur olika socialarbetare tänker utifrån till exempel barnets bästa, samt att det finns utrymme att anpassa intervjun under dess gång. Semistrukturerade behöver inte följa en strikt intervjumall utan kan anpassas under intervjuns gång för att komma så nära målgruppens perspektiv som möjligt (Bryman 2018, s. 562). Det synes rimligt att besvara frågeställningarna med stöd i intervjudata från personer som arbetar inom området som undersöks. Dessutom har vi arbetat utifrån tre förutbestämda teman i relation till det sociala arbetets kontext; förebyggande arbete, identifierande arbete och insats (arbete) i socialt arbete, vilket t.ex. präglade intervjuguidens design. Exempel på frågor som vi ställt är om socialarbetarens ålder, utbildning, arbetserfarenhet och subjektiva iakttagelser för att få bakgrundsinformation om personen. Därefter ställdes frågor kopplade till våra frågeställningar och teman, exempelvis: Vilka är dina arbetsuppgifter när du möter denna målgrupp? Vad är din uppfattning om denna målgrupp och deras behov av hjälp och stöd? Ser du något samband mellan psykisk ohälsa och barn och ungdomar på flykt? Naturligtvis finns det fler frågor som tas med i arbetet, men dessa är exempel på frågor som är kopplade till frågeställningarna och våra teman. Vi har valt att avgränsa vårt arbete till yrkesverksamma perspektiv på de insatser som görs. Vi anser att det är ett etiskt problem att intervjua barn och ungdomar på flykt av olika skäl. De är ofta särskilt sårbara och har genomgått traumatiska upplevelser och att intervjua barn och ungdomar på flykt kan utsätta dem för ytterligare stress som kan förvärra deras nuvarande psykologiska tillstånd. Det kan också vara svårt att säkerställa ett informerat samtycke och förståelse för syftet med intervjun på grund av språkhinder. Det kan även uppstå kultur- och språkbarriärer som försvårar tolkning och kommunikation som sedan kan komma att påverka förståelsen för det insamlade materialet. Dessa språkfrågor kan hanteras genom till exempel tolkstöd. Vi har dock valt att avstå att försöka lösa detta dilemma då den mer ingripande etiska frågan nämnd tidigare om att riskera barnens hälsoläge väger tyngre.

4.2.1 Intervjuguide

För vår inhämtning av empiriskt material utformade vi en intervjuguide (Bilaga 1) tillsammans med de ukrainska studenterna i syfte att sedan kunna jämföra svaren vi samlat in mellan svenska och ukrainska experter. Bryman (2018, s. 260) skriver att en semistrukturerad intervju är en typ av intervjumetod som kan formas på olika sätt. I huvudsak innebär en semistrukturerad intervju att intervjuaren har en förberedd uppsättning av frågor, vanligtvis i form av ett frågeschema, men ordningen på frågorna kan variera. Till skillnad från strukturerade intervjuer är frågorna i en semistrukturerad intervju vanligtvis mer generellt formulerade. Dessutom har intervjuaren flexibiliteten att ställa följdfrågor utifrån situationen och vilka svar som ges. Vår intervjuguide var byggd på de teman som valts i relation till det sociala arbetets kontext och relevans. De tre är förebyggande arbete, identifierande arbete och insats (arbete) i socialt arbete. Språket var också enkelt och så konkret som möjligt för att undvika missförstånd och för att göra guiden lättanvänd för oss som intervjuare. Dessutom började intervjuerna alltid med en kort presentation av bakgrundsinformation. Bryman (2018, s. 564-566) presenterade några grundläggande råd för utformningen av en intervjuguide där han lyfte; ordning av teman, begripligt språk, inga ledande frågor, bakgrundsfakta. Dessa råd diskuterade vi i samband med arbetet med intervjuguiden.

4.2.2 Arbetsfördelning utanför samarbetet med de ukrainska studenterna

I arbetet med vårt examensarbete delade vi upp vissa arbetsuppgifter. Upprättandet av kontakt med de olika myndigheterna och sedan respektive respondenter har vi gjort tillsammans. Därefter valde vi att en av oss skulle intervju och transkribera medan den andra skulle analysera och koda. Det gick bra och efter respektive arbete diskuterade vi och samarbetade om vi var överens om respektive arbete, vi stämde av med varandra genomgående och såg till så att vi hade samma information och inte hade glömt något viktigt. I skrivandet av arbetet har vi gjort stora delar tillsammans och mindre delar individuellt. Vi har alltid informerat om vad vi har skrivit och förväntat oss respons från varandra om vi är överens om det som är skrivet eller om det behöver justeras.

4.3 Urval och intervjuernas genomförande

I undersökningen har vi valt att avgränsa oss till professionella yrkesverksamma som arbetar med målgruppen barn och ungdomar på flykt under 18 år. Varför vi valt just denna urvalsgrupp är för att de på ett bra sätt kan dels bidra med material till att besvara våra frågeställningar om hur man arbetar med barn och ungdomar på flykt, dels delge oss hur de upplever arbetets innebörd och kvalitet. Som professionell benämns personer med utbildning och kompetens för den arbetsuppgift de är satta att utföra. De som intervjuats besitter olika former av kompetens kring barn och ungdomar på flykt. Samtliga har examina inom socialt arbete, men kompetensen kan skilja sig utifrån deras erfarenheters omfattning, men det ligger utanför vår avgränsning.

Vi har använt ett snöbollsurval. Eldén (2020, s. 81) skriver att det är vanligt att etiska frågor uppstår i samband med snöbollsurval på grund av den typ av relation som uppstår mellan respondenterna och den som föreslår dem. Därför krävs det stor försiktighet genom hela processen. Snöbollsurvalet har gett oss tillgång till relevant information från personer som annars kan vara svåra att nå. Att vi valt detta urval beror på att vi anser det vara mest effektivt för vår analys och för att kunna besvara frågeställningarna utifrån den insamlade empirin. Det är således en användbar teknik när det är svårt att få kontakt med de personer som man vill intervjua. Bryman (2018, s. 504) förklarar att snöbollsurvalet innebär att man väljer ut en eller flera personer som anses relevanta och låter dem sedan föreslå andra personer som kan bidra med information från sina erfarenheter och perspektiv. Våra respondenter kommer från fyra organisationer som vi önskade få kontakt med; socialtjänsten, Migrationsverket, Rädda Barnen och skolan (skolkurator). De representerar olika delar av den mottagningsstruktur som präglar asylmottagandet. När vi genomförde snöbollsurvalet började vi med att kontakta socialtjänsten genom att skicka en e-post (Bilaga 2) där vi förklarade syftet med undersökningen och bad dem hänvisa oss till rätt person att medverka i vår studie. Socialtjänsten hänvisade oss därefter, efter vår önskan, vidare till en socialarbetare inom barn och ungdomar samt flyktingfrågor vid Migrationsverket. Efter genomförd intervju med Migrationsverket, fick vi rekommenderat två socialarbetare som vi kunde kontakta efter våra önskemål, en från Rädda Barnen och en skolkurator. Därefter genomförde vi även dessa två intervjuer. Alla har det gemensamt att de arbetar eller har arbetat med barn och ungdomar på flykt. Tacksamma tog vi därefter kontakt

med de föreslagna personerna vid de olika organisationerna för att förklara vår undersökning och samtidigt be om deras deltagande. Samtliga myndigheter och organisationer som vi kontaktade var samarbetsvilliga och erbjöd oss en person som vi bedömer som kompetent och som var tillgänglig och har god erfarenhet av att arbeta med barn och ungdomar på flykt.

Vi stötte på olika svårigheter att få fram vilka personer som besatt den faktiska expertis vi efterfrågade för studien, samt om de vi behövde hjälp av kunde ställa upp. Vi stötte dessutom på vissa svårigheter när det gällde att komma i kontakt med myndigheter och organisationer. Det tog till exempel tid att få svar om eventuell medverkan. Vi hanterade detta genom att ta initiativ och upprätta kontakt i god tid. På så sätt gav vi oss mer och tillräckligt med tid till att resonera om eventuella hinder och säkerställa att snöbollsurvalet kunde genomföras. Vi visste i förväg, utifrån tidigare erfarenheter, att alla våra medverkande experter skulle ha begränsat med tid för intervjuer, så vi höll en balans mellan att be dem och flexibla i att hitta lämpliga tillfällen för en intervju. Vi planerade också noggrant hur vi skulle snabbt och effektivt kunna utföra intervjuerna så att vi hade en strukturerad plan att presentera för våra medverkande. För att underlätta för dem genomfördes alla intervjuer online via Zoom. Intervjuerna spelades in som ljudfiler efter muntliga samtycken, därefter återberättades informationen från intervjuerna för att säkerställa att det uppfattats korrekt, vilket är en del av vår respondentvalidering. Intervjuerna tillsammans med denna validering varade i cirka 30 minuter.

Vi har intervjuat fyra personer som på ett eller annat sätt arbetar med barn och ungdomar på flykt med trauman eller andra stressreaktioner. De ukrainska studenterna genomförde två intervjuer, en som arbetar inom den ukrainska socialtjänsten och en som arbetar inom den ukrainska skolan (skolkurator). Anledningen till två intervjuer och inte fler är den nuvarande situationen i Ukraina. Det vill säga att socialarbetare i Ukraina numera är tvungna att prioritera det faktiska arbetet med barn och människor på flykt och upplever sig därför inte ha möjlighet att delta i undersökningar och intervjuer. Eftersom empirin innefattade totalt sex socialarbetare är det avsett att undersökningen ska belysa och presentera en djupgående förståelse av socialarbeters uppfattningar, upplevelser och erfarenheter kring deras arbete. Därmed är det viktigt att påpeka att undersökningen inte är avsedd att dra generella slutsatser. Det insamlade empiriska materialet från Sverige och Ukraina har dokumenterats och transkriberats i Google Docs dokument, av

studenter från respektive länder. Dokumenten har sedan delats mellan studentgrupper för diskussion och analys. Personerna från de svenska intervjuerna har olika erfarenhet, dels i antal år de arbetat och dels inom vilket område. Bredden på respondenternas erfarenheter anser vi vara fördelaktig. Varje respondent fick generella frågor och utöver dem ställdes vissa frågor anpassade utifrån deras olika erfarenheter. Samtliga personer erbjöds anonymitet och valde att vara det. Respondenternas namn har därför bytts ut mot fiktiva namn.

En kort redogörelse för respondenterna:

Socialtjänsten (Sofia): en utbildad socionom som har många års erfarenhet inom HVB och arbete med barn och ungdomar på flykt, samt deltagande i asylprocesser för individer upp till 21 år.

Migrationsverket (Markus): arbetande på Migrationsverket sedan flyktingkrisen 2015. Han har en kandidatexamen inom beteendevetenskap och sociologi och arbetar med asylsökande barn och unga upp till 18 år.

Skolkurator (Sandra): utbildad socionom som sedan 2019 arbetat som skolkurator. Skolkuratoren verkar på en högstadieskola från årskurs 7 med ungdomar i varierande form, med olika typer av behov och vägledning.

Rädda Barnen (Rasmus): socialarbetare med en kandidatexamen i socialt arbete som arbetar på Rädda Barnen. Arbetar för att främja barns rättigheter och förbättra deras livsvillkor runt om i världen. Socialarbetarens arbete innebär bland annat verkan inom ett katastrofteam, tillträde till krigsutsatta områden och partnerskap med olika företag, myndigheter och de lokala civilsamhällen.

Socialtjänsten (Olga): enhetschef inom barn, unga och familj. Har arbetat med barn och unga och deras familjer sedan tidigt 2000-tal. Arbetande inom den ukrainska motsvarigheten av svenska socialtjänsten.

Skolkurator (Aleksandr): skolkurator, utbildad psykolog, som arbetar inom den ukrainska skolan.

4.4 Metodens tillförlitlighet

Vi förhåller oss till följande fyra kriterier för tillförlitlighet i vår undersökning vilka Bryman (2018, s. 467) benämner: trovärdighet (intern validitet), överförbarhet (extern validitet), pålitlighet (reliabilitet) och objektivitet. Vi har använt oss av respondentvalidering för att säkerställa att det inte har skett missförstånd och att innehållet i undersökningen uppfattas korrekt. Detta har vi gjort regelbundet under intervjuernas gång genom att upprepa svaren för att säkerställa att vi uppfattat informationen rätt, dessutom har vi skickat ut samtliga transkriberingar till våra respondenter via e-post, innan användandet av transkribering, där vi av samtliga fick svar och bekräftelse om att materialet fick användas i vårt arbete. Bryman (Ibid.) skriver att trovärdighet i resultatet säkerställs genom att forskningen görs utifrån de regler som finns och att resultaten rapporteras till de som deltagit i forskningen för att bekräfta om forskaren uppfattat innehållet på rätt sätt. Dessutom generaliserar vi inte över population utan fokuserar på djup snarare än bredd, vilket Bryman (2018, s. 467) benämner som överförbarhet. Samtidigt har vi eftersträvat en viss bredd då vi sökt representation från olika verksamheter för att bättre förstå asylprocessens olika delar och upplägg och hur den kan påverka barnens hälsa.

Bryman menar att man vanligtvis studerar en begränsad grupp eller individer som har något gemensamt som ger oss inblick i det unika och betydelsen eller meningen av den synvinkel som studeras, dess sociala verklighet (Bryman 2018, s. 467). Genom att vi valt att fokusera och fördjupa oss i respondenternas utsagor har det gett djupare förståelse av det unika. Genom våra löpande diskussioner med våra ukrainska samarbetspartners har detta förstärkts. Vi har diskuterat huruvida resultatet kan vara relevant för andra studier än vår och beskrivit tillvägagångssätt, processer samt faser utförligt för att skapa transparens och tillförlitlighet om arbetets resultat. Bryman (2018, s. 468) uppmanar till "thick descriptions" som innebär fylliga beskrivningar av de detaljer som framställs. På detta sätt kan vi förse andra med beskrivningar så att de kan bedöma hur pass mycket resultatet är överförbart till en annan miljö (Ibid). I denna undersökning har vi arbetat i god tro utan förutfattade meningar och förhoppningar om att inte låta oss påverkas av egna värderingar eller teorier som i sin tur kan påverka studiens utfall. Vi har försökt vara så objektiva som möjligt och som kollegor varit granskande i förhållande till varandra under hela processen.

4.5 Bearbetning och analys

Materialinsamlingen utfördes i form av semistrukturerade intervjuer som transkriberades efter att ha spelats in. Eldén (2020, s. 128-129) förklarar hur man först måste lära känna sitt insamlade material. Vidare skriver författaren att man kan börja sortera och koda innehållet för att vidare analysera i relation till arbetets frågeställningar, samtidigt som det ska vara öppet om det dyker upp nya infallsvinklar från innehållet i kodningen. Rennstam och Wästerfors (2022, s. 244) skriver om de tre arbetsätten för analys: sortera, reducera och argumentera. Detta arbetsätt genomsyrar vårt arbetsätt genom att vi först lärt känna och sorterat det insamlade empiriska materialet, för att därefter tematisera och koda det inför att vi argumenterat för olika mönsters betydelser. Det har skett med svenskt material som med ukrainskt material, i den svenska gruppen tillsammans med den ukrainska. Samarbetet mellan argumentation och diskussion kring det insamlade empiriska materialet bidrog till analysens djup och därmed undersökningens kvalitet, det breddade dessutom perspektivet och förståelsen genom möjligheten att utveckla vår kunskap om hur socialt arbete kan vara likt men också skilja sig i olika sammanhang.

I vår analys tar vi utgångspunkt i de tre teman som presenterades tidigare i samband med presentationen av intervjuguiden. De har valts i relation till det sociala arbetets teoretiska bas och är således inte hämtade ur det empiriska materialet. De tre är förebyggande arbete, identifierande arbete och insats (arbete) inom socialt arbete för barn och ungdomar på flykt. De tre återkommer däremot inte som rubriker i vår resultatdel, vilka bygger på teman ur det empiriska materialet, men återkommer i den avslutande diskussionen. Rennstam och Wästerfors (2022, s. 255) förklarar hur det genom sortering skapas ordning och genom reducering skapas skärpa och koncentration. De menar att utan detta går det knappast att berätta om en kvalitativ studie eller något innehållsrikt och teoretiskt intressant. Det insamlade empiriska materialet reducerades i denna undersökning genom teman och kodning för att hålla fokus på vår studies frågeställningar. Dessutom argumenteras och diskuteras det insamlade empiriska materialet med det ukrainska materialet och fördjupas utifrån gemensamma drag i de sex intervjuerna genom ytterligare kodning. Slutligen kan man genom att argumentera skapa självständighet i relation till auktoriteter på området, det man refererar till såsom teorier och studier (Rennstam & Wästerfors 2022, s. 255). Eldén (2020, s. 129) förklarar att när materialet reduceras och väljer forskaren vad

som ska vara studiens fokus. Författaren skriver att det är centralt att forskaren inte presenterar utvalt material som stödjer ens hypoteser, vilket är etiskt fel. Rennstam och Wästerfors (2022, s. 256) understryker att det är av stor vikt att man med hjälp av sitt material argumenterar snarare än att endast redovisa det.

Vi underbygger våra resonemang i vår analys med ett antal citat hämtade från vårt intervjumaterial. De ukrainska intervjuerna är presenterade till oss på engelska, i transkriberad form, och vi har själva översatt dem till svenska.

4.6 Forskningsetik

I denna undersökning har forskningsetiska överväganden utgjort en viktig del genom hela arbetet, speciellt under problemformuleringsfasen och frågan om att intervjua ensamkommande barn och ungdomar på flykt och i samband med insamlingen och bearbetningen av det empiriska materialet. I våra diskussioner har vi, bland annat, lyft att semistrukturerade intervjuer kommer att motverka känslor av underordning då denna metod ger respondenten mer utrymme att tala fritt. Vårt identifierade intervjumaterial, inspelningar och transkribering höll vi säkert förvarade i en fil på våra lösenordsskyddade datorer tills vi avidentifierade materialet. Det material vi sedan arbetade med var helt avidentifierat men fortfarande skyddat av lösenord på våra datorer. När vi slutligen sammanställde vårt arbete raderades allt material från intervjuerna på våra datorer. Dessa krav på hantering av insamlat material framhåller Eldén (2020, s. 30) som avgörande för att det ska kunna ses som etiskt försvarbart

Ahrne och Svensson (2022, s. 37) förklarar hur en maktrelation uppstår när personer som studeras kan betraktas som känsliga eller utsatta. Författarna menar att forskaren befinner sig i en maktposition i relation till dem som studeras, vilket forskarna ska vara medvetna om. Dessutom är det viktigt att vara försiktig vid hanteringen av det som framkommer i materialet. Vi, om än studenter, är i denna undersökning det Ahrne och Svensson benämner forskare. Bryman (2018, s. 101) skriver om hur viktigt det är med informerat samtycke för att undvika missförstånd och göra det tydligt, samt att samtycket ska förhandlas kontinuerligt. Samtyckeskravet är ett av fyra krav som Eldén (2020, s. 30) förklarar att respondenter i en undersökning har rätt att själva bestämma över inför och i sin medverkan. Forskaren inhämtar respondenternas samtycke, och

respondenterna bestämmer självständigt hur länge och under vilka villkor de deltar. I vår kontakt var allt frivilligt och dessutom ömsesidigt så det förekom inga påtryckningar eller påverkningar under intervjuerna då allt gick bra. I vår kontakt med våra respondenter förmedlades det inför varje intervju om samtycke för att inte missa det och vi gjorde det tydligt att samtycket kunde återkallas när som helst under intervjuens gång. Eldén förklarar att beroendeförhållanden inte bör föreligga mellan inblandade parter och inga påtryckningar eller annan påverkan på respondenten i dess beslut att delta eller avbryta medverkan får förekomma (Eldén 2020, s. 30). Vidare förklarar författaren att informationskravet handlar om att forskaren ska informera medverkande om forskningens syfte och allt annat som kan påverka deras villighet att delta. Konfidentialitetskravet innebär att ingående personer ska ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifter ska hanteras försiktigt och förvaras där inga obehöriga har åtkomst. Nyttjandekravet innebär att enskilda personers insamlade uppgifter endast får användas för undersökningens ändamål. Alla fyra krav poängterades inför intervjuerna, i våra skickade e-post till respektive respondent, för att allt skulle vara tydligt innan de semistrukturerade intervjuerna påbörjades.

5. Analys och resultat

I detta avsnitt presenterar vi analysen av det insamlade empiriska materialet från Sverige som kompletteras av det Ukrainska empiriska materialet. Vi kopplar också till tidigare forskning för att ställa argument mot varandra och därigenom försöka besvara våra frågeställningar. Specifikt kommer vi att diskutera de många orsakerna till trauman, vikten av kompetens och förberedelse i förebyggande arbete, betydelsen av föräldrarnas roll, tid och frihet samt tillgängligheten till psykologisk hjälp. Vi upplever att diskussionen skapar en djupare förståelse för socialt arbete med barn och ungdomar på flykt, samtidigt som den belyser nödvändiga strategier och överväganden för att effektivt möta deras behov. I nästa kapitel, kapitel 6, kommer vi att fördjupa de mer övergripande kopplingarna till New Public Management vars olika konsekvenser genomsyrar denna analys.

I analysen kommer respektive respondent benämnas med fiktiva namn: svenska socialtjänsten (Sofia), Migrationsverket (Markus), Skolkurator (Sandra), Rädda Barnen (Rasmus), från ukrainska socialtjänsten (Olga) och den ukrainska skolkuratoren (Aleksandr).

5.1 Trauman och stress - om att identifiera och bedöma

Barn och ungdomar på flykt med trauman och stress kan ha olika orsaker som ligger till grund och det är viktigt att arbeta med dem. I våra diskussioner med de ukrainska studenterna framkom betydelsen av att barn och ungdomar på flykt som upplevt trauma eller stress kan uppvisa olika psykologiska och fysiska reaktioner.

I det insamlade empiriska materialet framgår det att det inte är lätt att identifiera traumatiserade barn och ungdomar på flykt. Sofia från Sverige säger att alla barn och ungdomar är olika och därför visar de olika, men ändå ganska lika, symtom på trauma eller stress. Det första är psykisk påverkan. Ofta när Sofia pratar med barn och ungdomar på flykt, eller när hon bara reflekterar över deras beteende så kunde Sofia se många av dem med ångest, depressioner, ilska, rädsla, mardrömmar, sömnstörningar och liknande. Sofia säger att de dessutom ofta känner sig överväldigade inför sina egna känslor. Barn och ungdomar på flykt kan ofta ha svårt att koncentrera sig eller ha svårt att beskriva sina känslor eftersom de har mycket djupa

känslolntryck av erfarenheter och upplevelser, vilka de inte kan sätta ord på. Sofia påpekar att detta ofta ledde till fysiska åkommor såsom huvudvärk, magbesvär, hjärtklappning, yrsel eller liknande somatiska symtom. Viktigt att understryka är att de svenska respondenterna beskrivit samma grundläggande symtom för identifiering av trauma och stress. Sofia tillägger att:

"Barn och ungdomar på flykt, särskilt påverkade av krigstrauma, ofta isolerade sig och hade stora problem att lita på andra samt svårigheter att bygga och bibehålla relationer. De hade tydliga "skyddsmurar" och släppte sällan in någon innanför dem."

De ukrainska respondenterna lyfte, att för att förstå om ett barn eller ungdom är traumatiserat behöver man jämföra dess nuvarande beteende med det "normala". Det vill säga, de som befinner sig i barnets vardagsmiljö spelar en stor roll. Aleksandr påpekar och styrker att den psykiska ohälsan kan leda till sömnstörningar, dålig aptit och kronisk trötthet, närhetssökande, starka känslor, upphetsning, oro och liknande symptom. Aleksandr förklarar exempelvis att:

"Barn går till extremer. Till exempel att hela skolan känner till dem och de attraherar maximal uppmärksamhet (svordomar, aggression), eller tvärtom att de alltid har varit aktiva och nu sitter tysta och obemärkta, är tysta mer i allmänhet, missar lektioner eller blir sjuka ofta. De vanligaste tecknen är barn och ungdomars introversion, eller ökad känslolshet och hyperaktivitet, som inte är karakteristisk för dem. Däremot är det viktigt att inte falla i fällan att om ett barn är hyperaktivt omedelbart tro att det är en skada då det kan vara en helt normal överföring av känslor."

Utifrån vårt empiriska material kan vi se att både barn och ungdomar på flykt och barn som upplevt krig eller andra traumatiska händelser lider av psykisk ohälsa. Symtomen som våra respondenter lyfter leder oss till både krigstrauma och posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). I en artikel från Västra Götalandsregionen (2022) presenteras begreppet krigstrauma som används för att beskriva de psykologiska effekterna som kan uppstå hos personer som upplevt konflikter, krig eller andra typer av våldsamheter. Symtom kan vara sömnsvärighet, depression och ångest, aggressivitet och irritabilitet, dessutom har personer med krigstrauma ofta haft svårt med att anpassa sig i vardagen. 1177 Vårdguiden (2023) beskriver PTSD som en psykisk åkomma som

kan utvecklas hos en person som bevittnat eller upplevt en svår situation eller traumatisk händelse. PTSD kan leda till andra problem såsom missbruk av olika substanser, ångest, depression och självmordstankar. Jägerskog et al. (2017, s. 4) påpekar i rapporten att en ny svensk studie visar att närmare 80% lider av PTSD, av de barn och ungdomar på flykt som rekryterats från primärvården i Uppsala.

Barn och ungdomar på flykt som lider av krigstrauma behöver enligt dem vi intervjuat särskilda insatser i form av traumabehandling, skydd, stöd i olika grupper, hjälp från BUP eller likvärdigt. Lauri (2016) betonar att barn och ungdomar på flykt med trauma behöver särskild hjälp utifrån sin unika situation. Sandra, skolkurator, menar dock att på platsen där barnen befinner sig större delen av tiden, alltså i skolan, inte erbjuder sådan hjälp. Sandra berättar att de inte har utbildning i traumarelaterade insatser för barn, utan att de istället erbjuder annat stöd för barns psykiska hälsa. Trauma behöver bearbetas grundligt och de kräver rätt stöd och insatser för de barn som lider av dem. Samtidigt argumenterar Lauri (2016) för att New Public Management reformen (NPM) som satt prägeln på hela socialpolitiken i det svenska välfärdssystemet gör det nästan omöjligt att uppnå särskilda insatser åt de som är i behov av unik hjälp eftersom socialpolitiken inte är utformad så. Istället ger den generella insatser där trauman inte bearbetas och istället hamnar i skymundan. Utifrån detta är det helt enkelt svårt att se hur insatsernas generella natur medger den närhet som krävs för möjligheten att identifiera och bedöma barnens behov.

5.2 Kompetens - som stödstrategi?

I vårt material framgår att eftersom stödinsatser möter barnen med existerande erfarenhet av exempelvis trauma är det mycket svårt för socialarbetare att bedriva förebyggande arbete när de interagerar med barn och ungdomar på flykt. En stor del av materialet fokuserar främst på att identifiera olika stressfaktorer och trauman hos barn och ungdomar. Vanligtvis innebär förebyggande arbete att man upptäcker något och tar itu med det innan det fortskrider ytterligare. I det här fallet är det emellertid utmanande eftersom de ensamkommande barnen och ungdomarna redan har kommit i kontakt med flera olika socialarbetare. Därför handlar det istället här om socialarbetarens kompetens, kunskap och förberedelse som en form av förebyggande arbete. Backlund, Thorén och Lundström (2021, s. 86) förklarar att det finns en brist på tillgång till tolkar och behovet av rätt kompetens påpekas. Vidare förklarar författarna att

när det gäller kompetensnivån menas kunskap om kris och trauma samt erfarenhet av utredningar. Vår respondent Markus förklarar att barn och ungdomar på flykt asylansökningar hanteras på ett sätt där personalen på Migrationsverket har utgångspunkt i att de har genomgått trauman. Vidare säger Markus att personalen därför genomgått utbildningar i trauma och krispsykologi samt kulturella skillnader, för att kunna förstå hur barn och ungdomar på flykt påverkas av att möta nya personer i ett nytt land. Sofia förklarar i vår intervju exempel som kan kopplas till kompetens och förberedelse:

“Jag jobbar mycket med min personal om att vara uppdaterad och engagerad. Jag kräver att vi skulle ha ett traumainriktat förhållningssätt, vi alla behöver vara medvetna om hur trauman påverkar barnen och använda individuella strategier för att anpassa oss. Även aktivt arbete med trygg miljö, alla barn behöver känna sig trygga och bygga upp tillit. Det kan vara att ha privata utrymmen, tillräckligt med personal, och att personalen är utbildad och kompetent. Individuella behandlingsplaner som är anpassade efter varje barns individuella behov och erfarenheter.”.

Detta bekräftas i de ukrainska erfarenheterna. Även där är det otydligt och brist på information om förebyggande arbete och att de träffar barnen efter de händelser som lett fram till trauman. De ukrainska respondenterna lyfter att det handlar mycket om den tid de spenderar med barnen, och många av dem önskar sig mer tid för att kunna fortsätta arbeta med förebyggande insatser. Det är svårt om inte omöjligt för en myndighet att göra allt på egen hand, och betydelsen av myndigheternas samarbete och samverkan blir tydlig, inte minst för att undvika förstärkning av redan existerande symtom.

Det empiriska materialet visar att kompetens och kunskap är av central betydelse i det förebyggande arbetet med barn och ungdomar på flykt. Backlund, Thorén och Lundström (2021, s. 86) framhåller att behov av kompetens konkretiseras, till den sociala barnavårdens organisation och insatser, speciellt kunskap om kris och trauma och utredningserfarenhet. Vidare skriver författarna att arbetet med barn och ungdomar på flykt ofta uppfattas kräva andra metoder och insatser än traditionell barnavård. Författarna hävdar att en specialisering kan ge möjlighet att utveckla en särskild expertis inom ett specifikt område och att det är rimligt att den snabba

ökningen av barn och ungdomar på flykt har skapat ett behov av att fokusera på sammanställningen av erfarenheter och kunskap (Backlund, Thorén & Lundström 2019, s. 89). Genom att ha kompetens och kunskap om psykiska problem och trauman hos barn och ungdomar på flykt kan man tidigt identifiera möjliga problem hos dem. Vilket i sin tur kan leda till tidiga insatser som kan minska risken för allvarliga psykiska problem. Vår respondent Rasmus framförde att de arbetar aktivt med att identifiera tecken på trauma hos barn eftersom de tror att genom en tidig upptäckt kan ett slags förebyggande arbete starta och det i tid, innan det går för långt. Med hjälp av kompetens och kunskap om barn och ungdomar på flykt unika behov underlättar man i skapandet av trygga och säkra miljöer samtidigt som man kan sprida den kunskap som finns till andra professioner som möter denna grupp. Till exempel professioner såsom lärare, sjukvårdspersonal, psykologer och andra socialarbetare. Med hjälp av det empiriska materialet kan man fastställa att kunskap och kompetens är en viktig pusselbit i arbetet med barn och ungdomar på flykt, eftersom det möjliggör tidig intervention, skapar trygga miljöer, och stödjer andra professionella insatser.

5.3 Arbetet mot att skapa relationer

I den svenska empirin framkommer det att det inte är vanligt att arbeta med föräldrar. Två av de svenska respondenterna nämnde att de inte alls arbetar med föräldrar till barn och ungdomar på flykt. Markus säger att: "Jag arbetar bara med barn och ungdomar på flykt och deras asylprocess och inte med föräldrar. Jag kan prata med barnen om deras föräldrar om de tar upp det själva, annars inte." Men det finns situationer i Sverige där arbete med föräldrar görs och Sofia förklarar vad som då är viktigt att tänka på:

"Kommunikationen med föräldrar vars barn har upplevt trauma är en viktig del av jobbet och var viktigt för mig. Jag tror att det är en jätteviktig del av en socialarbetarens roll för att kunna hjälpa barn och deras familjer. Sen är det viktigt att komma ihåg att vi inte är några psykologer utan enbart socionomer eller socialarbetare. Jag utgår alltid från att skapa en trygg och respektfull miljö. Det är viktigt att föräldrarna känner sig trygga och respekterade och det kan innebära för mig att möta dem på en plats där de är trygga så att jag kan säkerhetsställa att deras integritet respekteras. Också att när de pratar, visa empati för deras situation. Också att göra sig förstådd. Förklara tydligt. De kan behöva tydlig

information om hur trauma påverkar deras barn och berätta hur vi kan hjälpa dem. Också att berätta om de stöd som finns för föräldrarna. Föräldrar kan också lätt glömmas bort, men att berätta vad för resurser, råd och stöd det finns. Det viktigaste tror jag är att skapa en plan för att utvecklas och hjälpa dem att hjälpa sina traumatiserade barn. Jag kan inte mer än att hänvisa till andra yrkesverksamma eller organisationer som kan ge mer stöd än jag kan."

Sandra förklarar att hon arbetar mycket med föräldrar med barnet i centrum. Vidare säger hon att de ibland möter föräldrar, till barn och ungdomar som har flytt med sin familj till Sverige, om möjligt och arbetar med att stärka deras förmåga att ta hand om sina barn under rätt förutsättningar, särskilt om barnen bär på olika former av trauma. Sandra understryker att de självklart möter även föräldrarna med omsorg.

I Ukraina sker interna flykter inom landet som involverar hela familjer. Detta är en betydande skillnad mellan den svenska och ukrainska situationen, vilket leder till olika arbetssätt för socialarbetare och andra professionella. I Ukraina görs ansträngningar för att involvera föräldrarna så mycket som möjligt. Det är således inte brist på önskan om att föra in föräldrar i arbetsprocessen, men en ukrainsk erfarenhet var intressant i samband med deras fokus på hur föräldrarna har en aktiv roll i sina barns utveckling. När barn är små får de mycket uppmärksamhet, men sedan när de blir äldre och börjar gå i skolan fokuserar föräldrarna mer på sitt arbete och andra frågor, då uppstår problem. Olga påpekar att föräldrar inte har tillräcklig kontakt med sina barn och förstår inte psykisk ohälsa:

"Bristen på kontakt mellan föräldrar och barn leder redan till trauma. Föräldrarna är upptagna med det som enligt dem är det viktigaste, ekonomiskt stöd. De oroar sig inte för den psyko-emotionella situationen. [...]. Maslows pyramid i bokstavlig mening, föräldrarna ser bara de tre första nivåerna säkerhet, mat, kläder. Varför? På grund av bristen på kommunikation har de ingen återkoppling från barnen, de fattar sina beslut baserat på sin föräldraerfarenhet av vad som är viktigt för barnet."

Aleksandr understryker att nuförtiden försöker utbildningsinstitutioner i Ukraina engagera föräldrarna att ägna mer uppmärksamhet åt sina barn, särskilt om barnen efterfrågar psykologisk

hjälp från skolpersonalen. Aleksandr säger att, "[...] Om föräldrarna inte är involverade i arbetet kommer det inte att få någon effekt". Vidare framkommer det att arbetet med föräldrarna inkluderar individuella möten där viss psykologisk information förmedlas till föräldrarna. Psykologen ger generell information administrativt. Det är obligatoriskt och har redan praktiserats att informera om avvikande beteenden i barnets utveckling under en viss åldersperiod, barnets reaktioner på olika situationer i skolan och hemmet. Det finns två typer av förklaringar, de handlar dels om barns allmänna reaktioner som kan vara avvikande under en viss period, dels om individuella egenskaper som ett barn kan ha.

Barn och ungdomar på flykt sticker ut i frågan om bristen på föräldrar och behovet av andra vuxna förebilder. Detta försvårar hantering av trauman hos barn och ungdomar på flykt då bristen på anknytning skapar svårigheter. Jahanmahar och Bunar (2018) framför hur viktigt det är för barn och ungdomar på flykt att ha relationer med vuxna som är tillitsfulla, eftersom de i kontakt med vuxna ska kunna hantera känslan av maktlöshet. Barn och ungdomar på flykt som separerats från föräldrar, eller förlorat sina föräldrar, under flykten är i behov av trygga och stabila anknytningsrelationer för att hantera sina trauman. Utan en trygg anknytning kan de känna sig ensamma, isolerade och osäkra. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2018, s. 105) poängterar att en etablerad relation och ett engagerat och känslomässigt stöd anses vara avgörande för en stödperson för barn och ungdomar på flykt. Därför är det viktigt att utforma insatser som fokuserar på att skapa meningsfulla anknytningsrelationer för barn och ungdomar på flykt. Detta kan göras genom att erbjuda stabila vuxenförebilder såsom i familjehem eller via mentorer och andra stödpersoner som kan bidra till en känsla av tillhörighet och trygghet. Herz och Lalander (2019) menar att det krävs att det ska vara en lång och djupare etablerad relation och kontakt mellan socialarbetare och barn och ungdomar på flykt, för att bygga upp ett starkt förtroende. Det är viktigt att socialarbetare skapar en anknytning till barn och ungdomar på flykt. Eftersom det bygger upp och skapar till exempel tillit, trygghet, stabilitet, kontinuitet och känslomässigt stöd. Med hjälp av en god relation kan socialarbetare bättre möta och förstå de individuella behoven hos barn och ungdomar på flykt och på så sätt vara mer effektiv i arbetet för de ungas bästa.

5.4 Tid och frihet - en viktig men begränsad förutsättning

Marcus Lauri (2016) förklarar att NPM-reformen som skett i socialt arbete på senare år förändrat det svenska välfärdssystemet avseende organisering, räckvidd och styrning och påverkar socialarbetarens möjligheter till insatser. Under flyktingkrisen, som Backlund, Thorén och Lundström (2021) nämner, blev detta tydligt då civilsamhällets organisationer kom att utgöra den första linjens stöd till människor på flykt. Så är det delvis fortfarande. Lauri (2016) belyser vidare relationen mellan socialarbetaren och klienten och bristen på tid som hade behövts för varje klient, eller för målgruppens behov av insats och möjligheten för socialarbetaren och klienten ska känna en samhörighet, ett "vi", som Lauri beskriver det. Sandra ger stöd för detta och när vi frågar henne om vad som skulle behöva ske för att hjälpen åt barnen och ungdomarna på flykt skulle förbättras var hon snabb med att notera att det behövs mer tid. Målgruppens välbefinnande och framtid är av yttersta vikt, och det är därför nödvändigt att det tillhandahålls tillräckligt med tid och resurser för deras behov. Sandra uttrycker en stor efterfrågan för tid, "Vi skulle behöva mycket mycket mer tid med barnen och ungdomarna på flykt. Verkligen, tiden är alltid det som ställer till det. Även om vi har ganska hög andel kuratorstjänster på denna skolan, vi har 190% på 400 elever så vi är kuratorstäta. Men vi vill ha mer tid. Det hade hjälpt mig otroligt mer". En av de mest påtagliga utmaningarna är den begränsade tiden. Att ha många kuratorer är inte tillräckligt om antalet barn som behöver stöd överstiger kapaciteten. Detta leder till överbelastning och gör det svårt att ge, varje barn och ungdom på flykt, den individuella tid och uppmärksamhet de behöver för att anpassa sig. Åsa Backlund, Katarina Thorén och Tommy Lundström (2021, s. 86) understryker att ett stort problem är att socialsekreterare inte har tillräckligt med tid att utreda, följa upp och träffa barnen, vilket enligt Sandra gäller även för skolkuratorer.

En annan faktor som försvårar situationen är hanteringen av asylansökningar och de långa handläggningstiderna. Processen är ofta långdragen och skapar osäkerhet och stress för barn och ungdomar på flykt. Att inte ha tillgång till en tolk i tid innebär att målgruppen inte får tillräcklig information och förståelse för sin situation. Detta kan leda till ytterligare frustration och försvåra deras integration i det nya landet. Juhanmahars och Bunars (2018) beskriver hur den inledande tiden i Sverige för barn och ungdomar på flykt präglades av väntan på uppehållstillstånd och att

det bildade stress, oro och ängslan. De lyfter dessutom fram hur svenska medier år 2017 rapporterade alltmer om självmord och självmordsförsök bland barn och ungdomar på flykt. Författarna menar att risken är kopplad till asylansökans utfall och rädsla för utvisning. Markus uttrycker en förståelse för det i vår intervju:

“Det har kommit mycket kritik mot oss för att vi har bristande kapacitet att hantera antalet asylansökningar och långa handläggningstider. Också tid. Vi önskar att vi haft mer tid med barnen, det är svårt att ge varje barn så mycket tid som det behövs för att de ska sätta sig in i sin asylprocess på ett annat språk i ett annat land. Det kanske inte alltid finns tolk tillgänglig i tid, som gör att barnet får begränsat med information.”

Utifrån det ukrainska materialet kan vi bekräfta att behandling av trauma kräver tid och ansträngning. Detta från kvalificerade personer som kan anpassa sin behandling efter varje barns individuella behov och förutsättningar. Att följa standardiserade riktlinjer är inte tillräckligt. Olga lyfter att:

“Man kan inte bara följa instruktionerna som finns i psykologi böcker, utan man måste även ta hänsyn till barnets individuella behov. Ingen enskild dokumentation eller manual kommer att lösa alla problem, de kräver olika tillvägagångssätt. Med detta sagt funkar det inte att enbart agera utifrån en standardiserad mall. Det kräver tid och frihet för att kunna möta dessa barns behov. Därför behöver socialarbetare och psykologer mer tid och frihet i sitt arbete för att på olika sätt kunna erbjuda hjälp och stöd på bästa sätt för barnen i Ukraina.”

Det krävs flexibilitet och frihet för psykologer att fatta ovanliga beslut och använda olika tillvägagångssätt för att hjälpa barnen på bästa sätt. Dessutom framhålls det, i ukrainska materialet, att det är viktigt att utbildningspersonalen får möjlighet att uttrycka sin åsikt och påverka insatserna. Det är de som arbetar närmast barnen och har förstahandskunskap om deras behov. Genom att ge dem möjlighet att uttrycka sina åsikter och erfarenheter kan vi skapa en mer flexibel och anpassningsbar miljö som främjar barnens utveckling och välbefinnande. Barn och ungdomar på flykt bör ges mer tid och resurser för att hantera asylprocess och trauman.

Herz och Lalander (2019) påpekar ständigt i deras artikel att socialarbetare är påverkade av den växande byråkratin och reform som skett och sker i socialpolitiken, författarna understryker att socialarbetare på grund av det har mindre tid för sina klienter. Detta kan leda till att barn och ungdomar på flykt psykiska hälsa blir lidande, dåligt stöd och hjälp, samtidigt som det blir svårare att bygga relationer mellan dem och socialarbetare. Alla påverkningar och potentiella konsekvenser för barn och ungdomar på flykt är det viktigt att vara medveten om. Strävan efter att skapa utrymme för individuell behovsprövning och en kritisk reflektion över NPM är avgörande för att möta barn och ungdomar på flykt, komplexa och unika behov på ett så bra sätt som möjligt. Lauri (2016) framhåller att Sverige har ett internationellt rykte för att ha genomgått en reformering av sitt välfärdssystem, NPM, och vid talan om konsekvenserna som kommer med den talas det uteslutande om bristen på tid och frihet som socialarbetare har i sina relationer med sina klienter. Lauri diskuterar om föreställningarna och förväntningarna som finns på socialarbetare. Både utifrån ett organisationsperspektiv men inte minst utifrån ett klientperspektiv, där klienternas relationer är beroende av en närvarande socialarbetare även om så inte tycks vara fallet.

5.5 Psykiatrisk vård - ett behov med utvecklingsmöjligheter

Krig orsakar psykologiska trauman och de mest sårbara är barn och ungdomar. I Sverige är det inte ovanligt med brist på psykologer och långa köer till psykiatrin, vilket skapar utmaningar för dem som behöver psykologisk hjälp, inte minst för barn och ungdomar på flykt. Sofia säger att, “[...] framförallt prioriteras barn och ungdomar på flykt inte som andra gör, tyvärr”. Sofia påpekar däremot att det i alla fall finns psykologisk hjälp och att den psykologiska hjälpen som erbjuds inkluderar olika former av psykiatrisk vård, såsom terapi, rådgivning och ibland även medicinering. Vilken behandling som är bäst lämpad förklarar hon beror på barnets individuella behov. Sandra framför att för att möta behoven av psykologiskt stöd har vissa skolor en psykolog, en skolpsykolog, som de kan vända sig till vid behov. Skolpsykologen spelar en viktig roll i att erbjuda stöd till eleverna och deras psykiska hälsa. Dock understryker Sandra att skolan inte erbjuder traumabehandling i sig. Istället hänvisas eleverna till BUP, Barn- och ungdomspsykiatrin, för att få hjälp och stöd med sina trauman. I intervjun med Markus förklarar denne att det råder en brist på psykologer och att långa vårdköer i Sverige är ett problem. Detta

innebär att många barn inte får tillgång till den professionella hjälp och behandling de behöver för att hantera sina trauman.

Det är uppenbart från vårt samarbete med de ukrainska studenterna att krig verkligen orsakar psykologiska trauman. Många människor förlorar sina närmaste och sina hem. Som tidigare sagt är barn och ungdomar mest sårbara i alla krigshändelser, de vet inte vad de ska göra och hur de ska reagera. Psykologiskt stöd är mycket viktigt för dem. Oftast är det mest uppenbara sättet att få hjälp att vända sig till skolpsykologen. Men möjligheten är begränsad. Å ena sidan förklarar Olga att, "Resurser finns för psykologer, men det finns inga personer som uppfyller eller vill arbeta enligt professionella standarder som psykologer i våra institutioner". Å andra sidan att rätten till ytterligare psykologisk hjälp borde vara tillgänglig för alla barn och ungdomar. Det finns ett behov av specialister då trauman orsakade av krig skiljer sig avsevärt från dem som uppstår i fredstid. Brist på tillgänglig expertis är uppenbar.

Bristen på psykologer och långa vårdköer kan ha konsekvenser för barn och ungdomar på flykt. Bristen på psykologer och långa vårdköer kan påverka barn och ungdomar på flykt, deras anpassning och integration i ankomstlandet. Magnus Jägerskog et al. (2017, s. 14) lyfter hur barn och ungdomar på flykt i åldersgruppen 12-17 år är överrepresenterade i psykiatrisk vård i Malmö. Jägerskog et al. understryker att en faktor till djupare psykisk ohälsa bland barn och ungdomar på flykt är bristen på tillgänglig öppenvård och som dessutom anpassad utifrån individuella behov. Utan rätt stöd och hjälp kan de ha svårt att bearbeta sina trauman, bygga goda anknytningsrelationer och klara av skolan eller arbetet. Detta kan påverka deras möjligheter till utbildning och sysselsättning i framtiden. Barn och ungdomar på flykt psykiska hälsa och välbefinnande kan försämrans av fördröjd behandling. För att möta behoven hos barn och ungdomar på flykt är det viktigt att öka tillgången till psykologisk hjälp och minska vårdköerna genom att prioritera resurser. Det krävs investeringar i utbildning av psykologer och en förbättrad samordning av vården för att det ska vara till någon nytta, innan det är försent. Genom effektiv och tidig psykologisk hjälp ökar man chansen för barn och ungdomar på flykt att återhämta sig.

6. NPM och möjligheter till insatser

New Public Management (NPM) har haft stor påverkan på den socialpolitik som det svenska välfärdssystemet vilar på. Detta har skapat utmaningar i erbjudandet av specifika insatser för barn och ungdomar på flykt med särskilda behov av hjälp och stöd.

De två delarna inom NPM i vår studie är granskningssamhället och handlingsutrymme. Lundström och Sunesson (2016) förklarar att granskningssamhället syftar till en samhällsutveckling där olika institutioner och aktörer blir alltmer benägna att övervaka, mäta och granska olika aspekter av individers och organisationers beteende och prestationer. I den empiriska analysen diskuteras möjliga insatser för behövande barn och unga, och däribland problematiseras frågan om närvaron av skolkuratorer på skolor. I denna analys framkommer det att skolkuratorer potentiellt fungerar som en representativ symbol för psykiskt välbefinnande och samtalsstöd i sin enklaste form, snarare än som en faktisk resurs för aktivt och individuellt stöd. En betydande andel ungdomar hänvisas till Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) på grund av att dagens skolkuratorer inte besitter den nödvändiga och lämpliga kompetensen som krävs för att hantera ett varierat spektrum av psykiska hälsoutmaningar. Magnus Jägerskog et al. (2017, s. 14) poängterar också hur ensamkommande barn och ungdomar på flykt är överrepresenterade inom den psykiatriska vården i Malmö. Det framkommer i empirin att detta utgör således en påtaglig och aktuell problematik som kräver en seriös och engagerad behandling. Insatser riktade mot barn och ungdomar på flykt bör egentligen integreras inom skolmiljön, med tanke på att denna demografiska grupp tillbringar en betydande del av sin tid i skolan. Backlund, Thorén och Lundström (2021, s. 86) förklarar också att det finns en efterfrågan av särskild kompetens hos professionella aktörer, till exempel i skolan. Särskilt i ljuset av den ökade strömmen av barn och ungdomar på flykt från olika länder och de särskilda psykiska hälsoutmaningar som dessa individer kan ha, och dessa individer behöver fångas upp och få hjälp. Detta har blivit påtagligt efter flyktingkrisen, då en ökad andel barn och ungdomar anländer från olika kulturella och geografiska bakgrunder med unika psykologiska behov (ibid.).

Den empiriska analysen tyder på att identifieringen av de sociala problemen blir lidande, trots att det är en central del i huruvida barn och ungdomar på flykt som hamnar i skymundan kan fångas

upp. Lauri (2016) betonar att socialarbetare har mindre tid att ägna åt varje klient på grund av stränga tidsbegränsningar, vilket hindrar dem från att ge den personliga hjälp de anser vara nödvändig och identifiering av de psykiska åkommor som barn och ungdomar har. Lauri (2016) förklarar att ensamkommande barn och ungdomar på flykt kräver särskilt lyhördhet eftersom att de är särskilt i riskgrupp för psykiska besvär. I empiriska analysen framkommer det att socialarbetare idag spenderar mer tid på att dokumentera och rapportera än på att direkt arbeta med målgruppen. Samarbete med barn och ungdomar på flykt reduceras vilket minskar möjligheten till att bygga meningsfulla relationer, identifiera problem och erbjuda skraddarsydd hjälp. Vikten av goda relationer mellan socialarbetare och barn och ungdomar på flykt understryker både författarparet Herz och Lalander (2019) och författarparet Jahanmahan och Bunar (2018). Backlund, Thorén och Lundström (2021, s. 86) skriver att en avsaknad av tillgängliga tolkar och ett påtagligt krav på adekvat kompetens är en central utmaning. Dessutom betonar författarna att kompetensaspekten, när den betraktas på en djupare nivå, innefattar en förståelse för ämnen som kris- och traumakunskap samt erfarenheter inom utredningsprocessen. Den empiriska analysen presenterar att det emellertid blir, i den aktuella kontexten, opraktiskt att genomföra arbetsuppgifter på det sätt som socialarbetare önskar, särskilt när det gäller att ägna tid åt och erhålla tid för att identifiera och kartlägga psykiska besvär.

Handlingsutrymme avser det utrymme eller det spelrum som en individ eller en grupp har för att fatta beslut, agera och utöva sitt yrkeskunnande inom ramen för sitt arbete eller sin verksamhet (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 16-17). Hertz och Lalander (2019) framför att handlingsutrymmet kan vara avgörande inom förebyggande arbete för socialarbetare, för att effektivt identifiera och hantera potentiella riskfaktorer eller problem i tidigt skede. Genom att ha tillräckligt handlingsutrymme kan socialarbetare anpassa sina strategier och åtgärder för att möta specifika behov och förhållanden som uppstår inom förebyggande arbete. I den empiriska analysen menar socialarbetare att tillräckligt med handlingsutrymme skulle framförallt skapa fler möjligheter att fånga upp barn och ungdomar på flykt med psykiska eller sociala problem och därmed åtgärda dem i tid. Dessutom betonar socialarbetare i empirin vikten av att i tidigt skede kunna identifiera de sociala problemen för att kunna utföra ett förebyggande arbete, men att med dagens handlingsutrymme blir svårt. Backlund, Thorén och Lundström (2021, s. 86) förklarar att

förebyggande arbete kräver bland annat anpassade stödprogram för att stödja barn och ungdomar på flykt i deras integration och utveckling.

NPM har både fördelar och nackdelar, och att dess tillämpning kan variera beroende på kontext och specifika utmaningar. De positiva delarna av NPM syftar till att främja effektivitet, transparens och kvalitet inom socialt arbete. Med barn och ungdomar på flykt är dock arbetet komplext och behöver noga övervakas och utvärderas för att säkerställa att bästa resultat uppnås.

7. Slutdiskussion

Denna undersökning syftar till att besvara en rad olika frågor om det sociala arbetet med barn och ungdomar på flykt. I undersökningen har vi intervjuat sex socialarbetare för att få insikt i deras uppfattningar, upplevelser och erfarenheter kring deras arbete. Genom att analysera denna empiri har vi fördjupat förståelsen för hur insatser till förmån för barn och ungdomar på flykt med olika former av psykisk ohälsa identifieras, motiveras och genomförs. Dessutom har vi fördjupat förståelsen och kunskapen om hur socialarbetare identifierar tecken på psykisk ohälsa och vilka stödstrategier används för barn och ungdomar på flykt, på vilket sätt socialarbetare reflekterar över sina förutsättningar och behoven hos barn och ungdomar på flykt, samt vilka områden inom det nuvarande sociala arbetet med barn och ungdomar på flykt som kan förbättras och utvecklas. Vår metod som semistrukturerade intervjuer har gett oss möjligheten att förstå och presentera socialarbetarnas reflektioner och upplevelser. Därmed har vi fått nya insikter genom att gå bortom ytan och gräva djupare, som kan poängtera de olika aspekterna i arbetet som styr deras handlingar. Som tidigare nämnt är undersökningen inte avsedd till att dra generella slutsatser utan snarare en djupgående förståelse för socialarbetares tankar och upplevelser.

Socialarbetare arbetar på olika sätt med barn och ungdomar på flykt, bland annat genom arbete med barnen i skolan, identifiering av trauma och andra psykiska besvär. Det framkommer i denna undersökning att socialarbetare arbetar på olika sätt med barn och ungdomar på flykt som lider av någon form av psykisk ohälsa. Det tydliggörs att det krävs expertis inom traumabehandling vid denna typ av arbete med barn och ungdomar på flykt. Till Sverige har det kommit många barn och ungdomar på flykt och de bär ofta med sig svåra och traumatiska erfarenheter från sina hemländer och sin flykt. Deras ankomst till Sverige kan vara såväl en

överväldigande som skrämmande upplevelse. För att hjälpa dem behövs omfattande insatser från samhället och dess institutioner. Det sociala arbetet har en central roll i att ge stöd och hjälp med sina professionella förmågor att skapa relationer och att identifiera målgruppens individuella behov och utmaningar. Det svenska välfärdssystemet präglas av en reformagenda, New Public Management, som satt sina spår i socialarbetarnas möjlighet att utföra sitt arbete. Reformen innebär både positiva och negativa aspekter av den svenska socialpolitiken idag. Vår undersökning har kommit fram till att NPM har olika inverkan på socialpolitiken som rör barn och ungdomar på flykt, och vad som krävs i de individuella situationerna. Handlingsutrymmet som socialarbetare har påverkas och möjligheten att ta beslut utifrån barnets bästa är inte alltid i linje med vad som egentligen krävs. Besluten som tas är generaliserade utifrån standardiserade mallar, snarare än att se till vad det enskilda barnet och dess situation kräver.

I undersökningen har vi identifierat olika behandlingsmetoder, insatser och strategier i det sociala arbetet för barn och ungdomar på flykt trauma- och stresshantering. Vår undersökning har identifierat tydliga tecken på utmaningar och utvecklingsområden inom det sociala arbetet som kräver åtgärder och lösningar. Det finns behov av ökad kompetens i och kunskap om det förebyggande arbetet med barn och ungdomar på flykt. Genom att förbättra och erbjuda utbildning för socialarbetare och andra professionella som möter denna grupp, kan vi öka medvetenheten om deras behov och förbättra och utveckla arbetet med effektiva strategier i syfte att hantera och förebygga psykisk ohälsa. En annan viktig aspekt som framställs är behovet av att ha tillgänglig, och erbjuda, psykiatrisk vård till barn och ungdomar på flykt eftersom att denna grupp är särskilt utsatt och överrepresenterad inom psykiatrisk ungdomsvård. Det presenteras i undersökningen att bristen på resurser och långa vårdköer förhindrar och motverkar barn och ungdomar på flykt möjlighet till att hantera deras psykiska ohälsa och utveckla deras välbefinnande. Denna undersökning lyfter vikten av att fortsätta med att utveckla och förbättra insatserna för behandling, vård, hjälp och stöd för barn och ungdomar på flykt. Utökning och utveckling för handlingsutrymme, kompetens och kunskap och tillgänglig psykiatrisk vård inom socialt arbete med barn och ungdomar på flykt kan skapa en mer välfungerande och bättre miljö för dem att hantera och behandla sina psykiska ohälsa. Detta i hopp om att förbättra barn och ungdomar på flykt långsiktiga välbefinnande och liv i samhället.

Genom samarbetet med de ukrainska studenterna har nya perspektiv och förståelser för socialt arbete med barn och ungdomar tillkommit. Med hjälp av samarbetet och den insamlade datan kunde denna undersökning belysa hur specifikt gruppen barn och ungdomar på flykt sticker ut. Förslag till framtid forskning inom socialt arbete med barn och ungdomar på flykt skulle kunna vara att undersöka långsiktiga effekter av olika insatser och strategier för en god integration i samhället. Denna forskning skulle kunna synliggöra och analysera hur olika insatser och strategier påverkar barn och ungdomar på flykt psykiska hälsa, sysselsättning, utbildning, familjeåterförening, rättsligt skydd och social integration långsiktigt. Genom att följa barn och ungdomar på flykt under en viss tidsperiod kan man få en bättre förståelse för vilka insatser och strategier som är mest effektiva och framgångsrika för deras integrering och välbefinnande. Ett annat förslag för framtid forskning är hur och på vilket sätt man kan applicera eller tillämpa New Public Management i det sociala arbetet med barn och ungdomar på flykt så att det verkar på ett bättre sätt för samtliga parter.

8. Referenser

Abado, Laure, Marie Angsell, Natalie Durbeej, Mikael Drackner, Clara Hellner & Magnus Jägerskog (red.). (2017). Barn som flytt - en riskgrupp för psykisk ohälsa. Barnens Rätt i Samhället (BRIS). *BRIS Rapport*, 2017:3, sid: 1-36.

https://www.bris.se/globalassets/pdf/rapporter/bris-rapport-barn-som-flytt_170914.pdf

Ahrne, Göran & Peter Svensson. (2022). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.). *Handbok i kvalitativa metoder. Uppl: 3*. Stockholm: Liber AB.

Backlund, Åsa, Katarina Thorén & Tommy Lundström. (2021). Socialtjänstens respons på "flyktingkrisen". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 28(1), sid: 74-94.

<https://doi.org/10.3384/SVT.2021.28.1.4075>

Backlund, Åsa. (2014). Organisatoriska förutsättningar i arbetet med ensamkommande barn. I: Riita Eriksson, Katarina von Greiff & Eva-Marie Åkerlund. *Socialtjänstens arbete med barn och ungdomar på flykt - erfarenheter från Stockholms län. FoU Nordväst*, (3) sid: 1-93.

https://www.fou-nordvast.se/wp-content/uploads/2016/12/Socialtj%C3%A4nstens-arbete-med-ensamkommande-barn-och-ungdomar_2014.pdf

Backlund, Åsa, Riita Eriksson, Katarina von Greiff & Eva-Marie Åkerlund. (2014). Socialtjänstens arbete med barn och ungdomar på flykt - erfarenheter från Stockholms län. *FoU Nordväst*, (3) sid: 1-93.

https://www.fou-nordvast.se/wp-content/uploads/2016/12/Socialtj%C3%A4nstens-arbete-med-ensamkommande-barn-och-ungdomar_2014.pdf

Bryman, Alan. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder. Uppl: 3*. Malmö: Liber

Dellgran, Peter. (2016). Socionomer som profession. I: Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune, Swärd, Hans & Knutagård, Marcus (red.). *Socialt arbete: En grundbok. Uppl: 3*. Stockholm: Natur och Kultur.

Eldén, Sara. (2020). *Forskningsetik - vägval i samhällsvetenskapliga studier. Uppl: 1*. Lund: Studentlitteratur AB

Herz, Marcus & Philip Lalander. (2019). An abstract and nameless, but powerful, bystander – ‘unaccompanied children’ talking about their social workers in Sweden, *Nordic Social Work Research*, 9(1), sid:18-28, <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1457558>

Jahanmahan, Farhad & Nihad Bunar. (2018). Ensamkommande barn på flykt – berättelser om flyktingskap, interaktioner och resiliens, *Socialvetenskaplig tidskrift*, 25(1), sid: 47-65, <https://doi.org/10.3384/SVT.2018.25.1.2381>

Nationalencyklopedin. (u.å). *New Public Management*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/new-public-management> [Hämtat 2023-05-09]

Lauri, Marcus. (2016). Narratives of Governing: Rationalization, Responsibility and Resistance in Social Work. Department of Political Science, *Umeå University*. 2016:2, sid: 1-284, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1195841/FULLTEXT01.pdf>

Lundström, Tommy & Sune Sunesson. (2016). Socialt arbete utförs i organisationer. I: Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune, Swärd, Hans & Knutagård, Marcus (red.). *Socialt arbete: En grundbok. Uppl: 3*. Stockholm: Natur och Kultur.

Majumder, Pallab, Michelle O’Reilly, Khalid Karim & Panos Vostanis. (2015). ‘This doctor, I not trust him, I’m not safe’: The perceptions of mental health and services by unaccompanied refugee adolescents, *International Journal of Social Psychiatry*. 61(2) sid: 129–136. <https://journals-sagepub-com.ludwig.lub.lu.se/doi/pdf/10.1177/0020764014537236>

Rennstam, Jens & David Wästerfors. (2022). Att analysera kvalitativt material. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.). *Handbok i kvalitativa metoder. Uppl: 3*. Stockholm: Liber AB.

SBU. (2018). Stöd till ensamkommande barn och unga – effekter, erfarenheter och upplevelser: systematisk litteraturöversikt och etiska och samhälleliga aspekter. *Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU)*. SBU Bereder 294. <https://www.sbu.se/294>

Skolverket. (2020). *Barnkonventionen*.

<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/barnkonventionen> [Hämtat 2023-04-15]

Socialstyrelsen. (2020). *Ensamkommande barn och unga*.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2020-2-6588.pdf> [hämtat 2023-04-15]

Svensson, Kerstin, Eva Johnsson & Leili Laanemets. (2008). Att vara socialarbetare.

Handlingsutrymme - Utmaning i socialt arbete. Uppl: 1. Stockholm: Natur & Kultur

Västra Götalandsregionen. (2022). *Mottagningen som hjälper patienter med krigstrauman*.

<https://www.vgregion.se/f/regionhalsan/om-regionhalsan/aktuellt-fran-regionhalsan/mottagningen-som-hjalper-patienter-med-krigstrauman/> [Hämtat 2023-06-10]

1177 Vårdguiden. (2023). *Posttraumatiskt stressyndrom, PTSD*.

<https://www.1177.se/Skane/sjukdomar--besvar/psykiska-sjukdomar-och-besvar/angest/posttraumatiskt-stressyndrom-ptsd/#section-15616> [Hämtat 2023-05-09]

Bilaga 1 Intervjuguide

Frågor som vi utgick ifrån i våra intervjuer med de professionella experterna:

- Vad är din specifika roll när du arbetar med barn?
- Vad går det arbetet ut på?
- Hur möter du barn och ungdomar på flykt som upplever stress, trauma eller krigstrauma?
- Vilka åtgärder och insatser finns för barn och ungdomar på flykt?
- Hur arbetar ni med att bygga relationer med barn och ungdomar på flykt?
- Finns det brister?
- På vilka sätt skulle du förbättra arbetet i din organisation när det gäller att arbeta med traumatiserade barn?

Bilaga 2 Introduktionsbrev

Till dig som är socialarbetare inom barn- och familjeomsorg, barn och ungdomar med trauma eller barn och ungdomar som på andra sätt utsätts för stress och krissituationer. Detta är information och förfrågan om deltagande i vår intervjustudie.

Vi är två studenter, Felicia Malm och Luka Petrovic, som skriver vår C-uppsats tillsammans i ett samarbete med ukrainska studenter. Vi undersöker hur barn och ungdomar påverkas av stress i krissituationer. Genom vårt samarbete möjliggörs för oss att bättre förstå hur insatser fungerar i respektive land, Sverige och Ukraina.

Barnets bästa är en central del i socialt arbete med barn. Det är därför av stor vikt att vi kommer i kontakt med personer som arbetar i direkt kontakt med barn och tar just barnets bästa i beaktande vid beslutsfattande. Vilka insatser, såväl förebyggande som behandlande, används? Hur ges barn utrymme i det konkreta arbetet?

Ambitionen med vår studie är att bidra till ökad förståelse för hur vi i Sverige arbetar med barn och ungdomar i kris.

Vi genomför en intervjustudie och hoppas på att om du är handläggare på Migrationsverket, socialsekreterare inom barn och ungdomar på Socialtjänsten, kurator på en skola, arbetar inom Rädda Barnen eller motsvarande kan tänka dig att ställa upp på en intervju. Du får gärna kontakta oss på telefon eller e-post. Vi efterfrågar att få till fyra intervjuer.

Intervjuerna kan genomföras både på plats eller online via zoom. Intervjumaterialet kommer att hanteras och behandlas konfidentiellt och endast vara tillgängligt för oss och vår examinator. De som intervjuas kommer att anonymiseras i uppsatsen. Intervjuerna kommer att sparas tills dess att arbetet är godkänt, sedan raderas.

Deltagandet i studien är frivilligt och kan avslutas när som helst utan motivering. Har du frågor är du självklart välkommen att höra av dig.

Felicia Malm

Luka Petrovic

fe1174ma-s@student.lu.se

lu7671pe-s@student.lu.se

0761918122

0723299086

Vår handledare är Lars Harrysson, med e-post lars.harrysson@soch.lu.se